

ΥΜΝΟΣ

ΕΙΣ

ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ

ΥΠΟ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ

ΕΝ Τῷ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙῳ ΠΟΙΗΤΙΚῷ ΑΓΩΝΙ

Τῷ ΤΕΛΕΣΘΕΝΤΙ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ Δ' ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

ὦ μεγίστης Παλλάδος καλούμεναι
Πασῶν Ἀθῆναι τιμιωτάτη πόλις !

ΣΟΦΟΚΛΗΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ

1889

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

Μαρία Κ. Παλαμᾶ

Σοῦ φέρνω τὸ τραγοῦδι τὸ πρῶτο ποῦ σιμά σου
Τραγοῦδῃς ἀπὸ κάτου ἀπ' τοῦ σπιτιοῦ τῇ σκέπῃ.
Πρέπει νὰ τὸ στολίσω, κοντὰ 'ς ἐκεῖνο πρέπει
Νὰ βάλω τ' ὄνομά σου.

Κοντὰ δὲ μὲν πετρένια φτωχόπλασται κολῶνα
Ἔτσι λευκὸ φυτρώνει κι' ἀγνώριστο λουλουῖδι . . .
Τὸ ξέρεις· δὲν ἐπῆγα ἕψηλὰ 'ς τὸν Παρθενῶνα
Γονατιστὸς νὰ πάρω τὸ πρῶτο αὐτὸ τραγοῦδι.

Ἔμενα 'ς τὸ πλευρό σου. Τῆς προκοπῆς τὰ δῶρα
Τάχες γιὰ μέ, σκορποῦσες ἀγάπης εὐωδιά,
Ἡ Φαντασία πετοῦσε 'ς τὴ μαγεμένη χώρα,
Δὲν ἔφυγε ἀπὸ σένα οὔτε στιγμὴ ἡ Καρδιά.

Ἄμποτε δὲ μὴν ἄκρη νὰ ζοῦμε ταπεινά,
Κι' ἀπάνου ἀπὸ τὸ σπίτι ὅπου χαραῖς καὶ πόνοι
Ἐδῶ κ' ἐκεῖ θὰ γέρνουν, τὸ χέρι Της ν' ἀπλώνῃ,
Ἀσάλευτο ἀντιστύλι, ἡ πάναγνη Ἀθηνᾶ!

15 Αὐγούστου 1888

ΥΜΝΟΣ

ΕΙΣ

ΤΗΝ ΑΘΗΝΑΝ

Ὡ μεγίστης Παλλάδος καλούμεναι,
Πασῶν Ἀθῆναι τιμιωτάτη πόλις!
ΣΟΦΟΚΛΗΣ

Θὰ τραγουδήσω τὴ θεὰ τοῦ κόσμου τὴ μεγάλην,
Τὴν παρθενιά, τὴν προκοπή, τὴ γνῶσι, τὴ σοφία·
Ὡς τὰ χρώματά σου τὰ ἱερά, θεοχτισμένη Ἀθήνα,
Τέτοιο τραγοῦδι αἰῶνια ταιριάζει νὰ γροικιέται.
Θὰ τραγουδήσω τὴ θεὰ τοῦ κόσμου τὴ μεγάλην
Καὶ τὸ δικό σου τ' ὄνομα μαζὴ μὲ τὸ δικό της
Θὰ πλέξω ἔς τὸ τραγοῦδι μου ζευγαρωμένο, χώρα
Ποῦ βγῆκες ἀπ' τὰ χέρια της κ' εἶσαι τοῦ νοῦ της λάμψι.
Ἀέρα γαλανόφτερε καὶ μοσχοβολισμένε
Ὅπ' ἀγκαλιάζεις πατρικὰ τὴν γῆν αὐτὴν καὶ κάνεις
Ὅλολαμπραὶς ταῖς ἡμέραις μας κι' ἀχνόξανθαις ταῖς νύχταις,
Πάρε καὶ τὸ τραγοῦδί μου καὶ λάμπρυνε κ' ἐκεῖνο
Καὶ σκόρπισέ το σὲ βουνά, καὶ δάση, κι' ἀκρογιάλια.
Κάμποι, ἀπ' τὴν ἄφθαρτὴν ἐλῆὰ λευκοπρασινισμένοι,
Ταπεινοὶ βράχοι ποῦ καιροὺς θυμίζετ' ἀκουσμένους,
Δεχθῆτέ το λαχταριστὸ κι' ἀκοῦστέ το μὲ πόνο,
Κι' ἀντιλαλεῖτε τὸ σκοπὸ, κρατᾶτέ μου τὸ ἴσο
Ἀπ' ταῖς ὄχθαις κι' ἀπ' ταῖς σπηλιαῖς, καλόβουλαις νεράϊδες.

Καὶ δός μου δύναμι, θεά, καὶ καλοτύχισέ με,
Κι' ἄλλα τραγούδια ἔχω γιὰ σέ, πάντα γιὰ σέ τραγούδια.

Α'.

Ὡς τὸν ἀγιασμένον Ὀλυμπον πῶχει κορφαῖς περισσiais
 Καὶ πῶχει αἰώνια ξαστεριά κι' ἀπείραχτη γαλήνη,
 Ποτὲ δὲ φανερώθηκε τέτοιο μεγάλο θαῦμα
 Ὡσάν τὸ θαῦμα πῶλαμψε ἔμπρὸς ἔς τῶν θεῶν τὰ μάτια
 Τὴν ὥρα ποῦ γεννίθηκεν ἡ Ἀθηνᾶ ἡ παρθένα.
 Ἐκεῖ ποῦ πρωτανέβηκε ἔς τοῦ θρόνου του τὰ ὕψη
 Ὁ Ζεὺς, καινούριος νικητὴς καὶ βασιλιᾶς τοῦ κόσμου,
 Ὀλυμπε, δὲν ἐτράνταξες καὶ δὲν ἐσείσθης τόσο.
 Κ' ἐκεῖ ποῦ πρωτοπέταξεν ἴσια ὕψηλὰ ἔς ἐσένα
 Μέσ' ἔς τῶν ἐρώτων τὰ φτερὰ ἀπ' τὰ νερὰ τῆς Κύπρου
 Τῆς ἐμορφιάς βασίλισσα ἡ γελαστὴ Ἀφροδίτη,
 Ἐσὺ δὲν ἀναγάλλισες, καὶ θάμπωμα δὲ σ' ἔνυρε
 Ὡς τότε ποῦ τινάχθηκε γεμάτη, ἀρματωμένη
 Ἡ μεγαλόκαρδη θεὰ μέσ' ἀπ' τὸ θεῖο κεφάλι,
 Ὡς τὴν κατάλευκν ἀστραπὴ μέσ' ἀπ' τὸ μαῦρο νέφος.
 Παίζει γοργὰ ἔς τὸ χέρι τῆς τὸ δυνατό κοντάρι,
 Γροικιέται σὰν τρομαχτικὴ βροντὴ τ' ἀνάκρασμά τῆς
 Ἀπ' τ' ἄστρα τὰ χαρούμενα ὥς τὸν θλιμμένον Ἄδην
 Καὶ τρέμουν γύρω τὰ βουνὰ ἀπ' τὴν κορφή ὥς τὴ ρίζα,
 Κι' ἀνατριχιάζ' ἡ μάνα ἡ Γῆ καὶ τῆς περνᾷ ἀπ' τὸ νοῦ τῆς
 Πῶς πῆρε ὁ Ζεὺς ἀπόφασιν τὸν κόσμον νὰ χαλάσῃ.
 Ἡ θάλασσ' ἀντρειεύεται, φουσκώνει, ξεχειλίζει,
 Ὡς νὰ ζητᾷ μὲ μιᾶς ὕψηλὰ ἔς τὸν Ὀλυμπο νὰ φτάσῃ
 Κι' ἀπὸ σιμὰ τὴν νιόφερτην θεὰ νὰ καμαρώσῃ,
 Καὶ ἔς τὰ βαθειά, ἔς τ' ἀνήσυχα, ἔς τὰ γαλανά τῆς ὕμνια
 Νοιώθει τὴν ἴδια τῆς ὀρμὴν πρὶο θερειμένη ἀκόμα.
 Ὁ Ἥλιος τὰ ἵσταμάτησε κοντὰ νὰ βασιλέψῃ
 Τάλογα τάνυπόταχτα γιὰ νὰ τὴ χαιρετήσῃ.
 Καὶ τῶν πολέμων ὁ θεὸς ξαφνίζεται ποῦ βλέπει
 Τὴ θεϊκὴ τῆς παρθενιά πρὶο δυνατὴ ἀπὸ ἑκείνον.
 Ὡς τὴν πλᾶσιν τὴν ἀπέραντι ποτὲ του δὲν ξανοίχθη
 Ὁ φωτισμένος Ὀλυμπος ἔτσι λαμπρὸς ὥς τότε.

B'.

Κι' ὁ Ἄδης ὁ ἀμίλητος ζηλεύει ποῦ τὴν βλέπει
 Καὶ μέσ' ᾿ς τὰ μαῦρα Τάρταρα γοργὰ γεννοβολάει
 Κι' ἀπὸ τὰ Τάρταρα γοργὰ ᾿ς τὸν κόσμον ξεπετάει
 Τοὺς Γίγαντες, κακὰ στοιχειά, τὸν κόσμον ν' ἀφανίσουν.
 Νυχτώνει χώρα ὁλόκληρη τοῦ καθενὸς ὁ ἴσκιος
 Καὶ τὰ θεόρατα βουνὰ ἴμοιάζουν παιδάκια ἐμπρὸς τῶν.
 Ἔχουν κεφάλια ἀμέτρητα κ' ἑκατοστάδες χέρια,
 Κι' ὅταν τὰ μύρια στόματα ἀνοίγουν καὶ μουγκρίζουν,
 Θαρρεῖς χιλιάδες δράκοντες, ταῦροι, λιοντάρια, λύκοι,
 Μὲ μύριες κράζουνε φωναὶς καὶ μιὰ φοβέρ' ἀφίνουν.
 Ποτέ τους δὲν ἐσκόρπισαν ᾿ς τὸ νεῦμα τοῦ θεοῦ τους
 Μέσ' ᾿ς τὸν βαθὺν ὠκεανὸ τέτοια φουρτοῦνα οἱ Ἄνεμοι,
 Ὅσων τέτοιο μαῦρο σίφωνα, ὅσων τέτοια ἀνεμοζάλη.
 Καὶ τὰ θεριὰ κουρνιάζουνε δειλὰ σὺν περιστέρια,
 Κερώνουν ἀπ' τὸν τρόμον τους ἢ ἄδολαις Νεραΐδες·
 Ὅσα νὰ τὰ πάτησε βαρὺ ποδάρι ἀντρειωμένον,
 Χορτάρια κι' ἄνθη γέρνουνε ξερά· καὶ τᾶστρα ἀκόμα
 Μισοσθυσμένα λαχταροῦν ὅσα λύχνοι δίχως λάδι.
 Σεισμὸς ξεσπάει, τὰ πέλαγα χωρίζονται καὶ φεύγουν,
 Ἄδυσοι ἀνοίγονται, στεριαὶς πετιοῦνται φλογισμέναις,
 Κι' ὁλόκληρ' ἡ ζωὴ, φωτιά, νερὸ καὶ γῆ κι' ἀέρας,
 Ἰσα μὲ τότε χωριστά, σοφὰ συγυρισμένα
 Ἀπὸ τὰ χέρια τῶν θεῶν ᾿ς τὸν τόπον τοῦ καθένα,
 Πάλι ἀνταμώνονται μαζὶ καὶ τυφλωμένα σμίγουν,
 Πάλι τὸ χάος ἀπλαστο κι' ἀπάντεχο προβάλλει!

Ὅση λαμπράδα ἢ Ἀθηνᾶ σκορπᾷ ἕψηλὰ ἔς τὰ οὐράνια
 Τόση μαυρίλα οἱ Γίγαντες βαθειὰ ἔς τὴν κτίσι ἀπλώνουν.
 Ὡς τὸν Ὀλυμπο με μάνητα τὰ μάτια τοὺς ὑψώνουν
 Καὶ λυσσασμένοι χύνονται νὰ φτάσουν ἔς τὴν κορφή του.
 Θαρρεῖς ἢ Νύχτα βάλθηκε νὰ σβύσῃ τὴν Ἡμέρα!
 Τάμετρα πλήθη τῶν θεῶν καὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀκόμα
 Νοιώθουν γιὰ πρώτη καὶ ἑστερνὴ φορὰ τὸν κροῦ Φόβο.
 Κι' ὅση ζωὴ κι' ἂν ἔμεινε, βαθειά, σκιαχτὰ κρυμμένη
 Κρατάει κάθε ἀνάσασμα νὰ ἰδῇ τὴ θ' ἀπογένῃ.
 Κουνιέται ὁ μέγας Ὀλυμπος ὅσ' ἀδέντρο καρπισμένο
 Ποῦ γιὰ νὰ ρίξῃ τὸν κορπὸ τὸ σειοῦν ἀπ' τὸν κορμὸ του.
 Καὶ ὅσ' αὐτοὺς ποῦ θέλουνε κάτ' ἕψηλὰ νὰ φτάσουν
 Καὶ παίρνουν καὶ σωριάζουνε πέτραις τὴ μιὰ ἔς τὴν ἄλλην,
 Ἔτσι κ' οἱ Γίγαντες βουνὰ ἔς τὰ χέρια τοὺς ἀδράχουν,
 Τὸ ἓνα ἔς τ' ἄλλο ὀρμητικὰ σωριάζουν, ἀπιθώνουν,
 Ἀσωστὴ σκάλα, ἀλύγιστη, πρωτακουσμένη σκάλα
 Γιὰ ν' ἀνεβοῦν ἔς τὸν Ὀλυμπον, ὅπῳχ' εἴ τὴ Ῥοδόπῃ,
 Τὸν Πίνδο καὶ τὸ Πήλιον γιὰ κάθε σκαλοπάτι.
 Τοῦ κάκου ὁ Παντοδύναμος τάστροπελέκ' ῥίχνει
 Καὶ ντύνονται οἱ ἀθάνατοι γιὰ νὰ τοὺς πολεμήσουν
 Μ' ὅλην τὴν ἀρματωσιὰ καὶ μ' ὅλην τὴν δόξα.
 Ὡς τὸ χαλάζ' οἱ κεραυνοὶ πέφτουν, ξεσποῦν κ' ἐκεῖνοι
 Χυμᾶνε φοβερώτεροι ἔς τῶν κεραυνῶν τὴ λάμψι!

Εὐγενικοὶ καὶ δίκαιοι θεοί, χαραῖς τοῦ κόσμου,
 Φέрте βοήθεια ἔς τοὺς πιστοὺς, σῶστε τὴ μαῦρη πλᾶσι.
 Κι' ἂν πάῃ ὁ μέγας Ὀλυμπος, κι' ἂν τὸν πατήσῃ ὁ Ἄδης,
 Ἡ ροδοδάχτυλὴ αὐγὴ δὲ θὰ γλυκοχαράζῃ,
 Ἡ ἡμέρα δὲ θὰ χύνεται χρυσάφι ἀναλυόμενο,
 Τὰ δειλινὰ λυπητερὰ δὲ θὰ χαμογελοῦνε,
 Ἡ νύχτα τὸ πολύαστρο στεφάνι τῆς θὰ χάσῃ,
 Δὲ θάχουμε τὴν ἀνοιξὶ μὲ τὰ χελιδονάκια,
 Οὔτε τὰ καλοκαίρια μας μὲ τὰ ξανθὰ τὰ στάχυα,
 Θὰ φύγῃ τὸ φθινόπωρο τὸ καρποστολισμένο,
 Δὲ θὰ μᾶς σμίγουν ἔς τὴ φωτιὰ τὰ χιόνια τοῦ χειμῶνα,
 Θὰ σκάσῃ ἑξαφνα ἢ ζωὴ ὅσ' αὐτὸ κῦμα ἔς τ' ἀκρογιάλι,
 Κι' ὁ ἄνθρωπος μέσ' ἔς τ' ἄσωστο καὶ πύρινο σκοτάδι
 Ὡς τὸ ἄστρο διαβατάρικο θὰ κυλιστῇ, θὰ σβύσῃ,

Καὶ νιάτα καὶ γεράματα καὶ βάσανα κι' ἀγάπαις
Μ' ἓνα βαθὺ ἀναστεναγμὸν ὅλα μαζὶ θὰ πᾶνε . . .

Ἄλλ' ὅπου ὁ Παντοδύναμος τὸ θρόνο του ἔχει στήσει
Τοῦ κάκου τρίζουνε σεισμοὶ καὶ χύνονται φοβέραις.
Τὰ διαμαντένια, οὐράνια κι' ἀπάτητα παλάτια
Δὲν τὰ πατοῦν κ' οἱ Γίγαντες, κι' ἄς φτάνουν ὡς τὰστέρια.
Κι' ἀπὸ τὰστέρια εἶν' ἡ κορφὴ τοῦ Ὀλύμπου πρὸ ὑψηλότερη.
Εὐγενικοὶ καὶ δίκαιοι θεοί, χαραῖς τοῦ κόσμου,
Βοηθήστ' ἐσεῖς τὸν Ὀλυμπο, σώστε τὴ μαύρην πλᾶσι !

I'.

Τότ' ἐπετάχτηκες, Θεὰ παντοτεινὴ τῆς νίκης!
 Δὲν εἶς' ἐσὺ κακὸ στοιχειό, χέρια ἑκατὸ δὲν ἔχεις,
 Ἐχεις τρισεύγενν θωριά κ' εἶσαι θεὰ παρθένα,
 Κ' ἡ ὄψι σου εἶναι φοβερὴ 'ς τὴν ἀδικία μόνο.
 Ὅτ' ἂν θάλασσα τῆς χειμωνιᾶς τὰ μάτια σου ἂν σαλεύουν,
 Κι' ἂν ἡ φωνή σου ἀκούγεται ὅτ' ἂν χαλασμός τοῦ κόσμου,
 Χίλιων γιγάντων δύναμι κι' ἂν κρύβ' ἡ δύναμί σου,
 Ἐτσι μεγάλῃ, δυνατῇ, κι' ἀνίκητῃ σὲ κάνει
 Ἡ μεγαλόχαρῃ ἀρετῇ, μονάκριβῃ ἐμορφιά σου.
 Σὺ τοὺς ἀνίκητους νικᾷς, τοὺς Γίγαντες συντρίβεις.
 Ὅ,τι δὲν κάνει ὁ κεραυνός, ἡ λόγχη σου τὸ κάνει,
 Κ' οἱ χτύποι τῆς ξαφνίζουσι τὸν παγωμένον Ἄδην.
 Χτυπᾷς, γκρεμίζεις, τιμωρεῖς, μνήματ' ἀνοῖς, τοὺς θάψεις.
 Τὸ κάθε μνημ' ἀνθρωπινὴ ματιὰ δὲ' σώνει νὰ βρῇ
 Ὅτ' ποιά μεριά 'χει τὴν ἀρχὴν κ' ἴσα μὲ ποῦ τελειώνει.
 Κ' ἔχει βουνὸ ἀπὸ ἄνω τοῦ σημάδι τὸ καθένα.
 Ἀνοίγονται τὰ Τάρταρα νὰ τοὺς δεχθοῦν καὶ πάλι,
 Καὶ πρὸ ἀσχημότεροι γυρνοῦν 'ς τοῦ Ἄδου τὴν ἀγκάλη.
 Ἐγλύτωσεν ὁ Ὀλυμπος κ' ἐλευθερώθῃ ὁ κόσμος,
 Ὅτ' τὸ μέτωπό του ἡ ξαστεριά λευκὴ ξανασκορπιέται,
 Ὅτ' οὐρανὸς περήφανος ξεφανερώνει τᾶστρο,
 Ἡ μάνα ἡ Γῆ τὰ σπλάγχνα τῆς τ' ἀνοίγει 'ς τὰ παιδιὰ τῆς,
 Καὶ συγυρίζεται ἡ ζωὴ, κ' ἓνα τραγοῦδι ὁλοῦθε
 Σκορπιέται: Δόξα, δόξα σοι, θεὰ παλληκαρίσι!

Δ'.

Ὅμως ὁ μέγας Ὀλυμπος εἶναι στενὸς γιὰ σένα!
 Τῶν οὐρανῶν ἡ ἀτέλειωτη γαλήνη σὲ βαραίνει,
 Δὲ' σοῦ χορταίνει τὴν ψυχὴν τὸ νέκταρ, ἡ ἀμβροσία.
 Γιὰ σέναν' ἄξιος Ὀλυμπος ὁ κόσμος ὅλος εἶνε,
 Καταφρονεῖς τὴν ἄπονη χαρὰ ποῦ στεφανώνει
 Ὡς τὰμόλυντα ἑψηλώματα θεοὺς μακαρισμένους.
 Γιὰ σένα τ' ὠραιότερο κι' ἀπ' ὅλα τὰ στεφάνια
 Εἶνε τοῦ κόπου ὁ ἰδρωτὰς 'ς τὸ μέτωπο τ' ἀνθρώπου.
 Ἀπ' τὸν μέγαν Ὀλυμπόν πετᾷς καὶ ξεμακραίνεις,
 Διαβαίνεις πέλαγα, στεριαίς, καὶ δρασκελίζεις ὄρη.
 Κι' ὅπου διαβαίνεις καὶ περνᾷς τῆς γῆς τὴν ὄψιν ἀλλάζεις,
 Καὶ δυναμώνεις τὴ ζωὴν, τὸν κόσμον μεγαλώνεις·
 Φωτίζει ὁ ἥλιος ταῖς ματιαῖς κι' ἐσὺ τὸ νοῦ φωτίζεις.
 Πότε 'ς τὴν νίκην ὀδηγεῖς τὸ βῆμα τοῦ λεβέντη,
 Καὶ πότε ἀπείραχτη φυλᾷς τὴν παρθενιά τῆς κόρης.
 Σπρώχνεις τὰ χέρι' ἀκούραστα 'ς τῆς προκοπῆς τὰ ἔργα,
 Καὶ κάνεις ἄξιο τὸ κορμὶ καὶ τὴν καρδιὰ ἡμερεύεις.
 Ὡς τοὺς ἀντρειωμένους δείχνεσαι κι' ἀκόμα πρὸ ἀντρειεύουν
 Καὶ κίνδυνος ἀπάντεχος ὅταν τοὺς φοδερίζη,
 Μέσα 'ς ἐὶ σύννεφο χρυσὸ τοὺς κρύβεις, τοὺς γλυτώνεις.
 Μὲ τὸ βαρὺ του ρόπαλον ὁ Ἡρακλῆς χτυπάει,
 Καὶ τοῦ τὸ σημαδεύεις Σὺ τὸ κάθε χτύπημά του.
 Ἐσὺ 'ς τὸν Ἄργον δύναμι φουσᾷς νὰ μαστορέψη
 Τὸ πλοῖο τὸ πρωτοτάξειδο ποῦ σχίζοντας τὸ κύμα
 Κάνει 'ς τ' ἀδούλωτο στοιχειὸ τὸν ἄνθρωπο ἀφέντη.
 Ἐσὺ τὸν νοῦ φανέρωσες τοῦ κόσμου κυβερνήτη
 Κι' ἀπάνου 'ς τὴν πλατεῖα στεριά καὶ 'ς τὰ βαθειὰ πελάγη.
 Καὶ τίνος τὰ καμῶματα τὰστόχαστα δὲν παύεις;
 Καὶ ποιὸν ἀπ' τὸν παράλογο τὸ δρόμο δὲν ξεκόβεις;
 Ὡς τὰ ὕψη, τ' ἀνυπόταχτο πέταγμα τοῦ Πηγάσου

Μὲ χαλινάρι ὀλόχρυσο τὸ συγκρατᾷς, τὸ 'σιάζεις,
 Καὶ κάτου, ἀπ' τὰ ξανθὰ μαλλιά τραβᾷς τὸν Ἀχιλλέα
 Μέσ' 'ς τῶν Ἑλλήνων τὸ στρατό, 'ς τοὺς κάμπους τῆς Τρωάδος
 Ἔτοιμον μ' ἄδικο σπαθὶ τὸ δίκηο του νὰ πάρῃ.
 Ντύνεις μὲ τῆς ὑπομονῆς τ' ἀτσάλι ποῦ βαστάει
 Τῶν γυναικῶν ταῖς τρυφεραῖς καρδιαῖς ὅπ' ἀγαποῦνε,
 Σὲ κάθε κόρην ἄπειρη ποῦ τρέμει 'σὺν πουλάκι
 Χαρίζεις γνῶσι κι' ἀφοβιά, καὶ κάνεις Πηνελόπη
 Κάθε γυναῖκα, Ναυσικᾶ κάθε παρθένα κάνεις !

Ἀπ' ἄκρη 'ς ἄκρη σὲ βουνὰ καὶ κάμπους κι' ἀκρογᾶλια,
 Στὴν ἡμερὴ πατρίδα μου, 'ς τὴν ξακουστὴν Ἑλλάδα,
 Κι' ἀπ' τὰ νερὰ τοῦ Ἀξιοῦ ὡς τοῦ Μαλέα τὰ βράχια
 Κι' ἀπ' τὸ γαλάζιο Ἴόνιον 'ς τὸ ζαφειρένιο Αἰγαῖον
 Κι' ἀπ' τὴν καμμένην Ἀφρικὴ καὶ πέρα ὡς τὴ Σκυθία,
 Ὅπου τὸ πόδι σου πατᾷς καὶ τὴ ματιά σου ρίχνεις,
 Ἡ πλάσις ὁποῦ βρίσκεται 'στὰ πρῶτά της τὰ νιάτα,
 Καὶ λὲς δὲν ἔχει κούρασι, γεράματα δὲν ἔχει
 Κι' ὅλο γεννάει θεόμορφα παιδιὰ γιγαντεμένα,
 Κάνει τοὺς ἄντρες ἥρωες, πεντάμορφαις ταῖς κόραις,
 Μὲ καλοκαίρια ὀλόδροσα, καὶ ὀλόγλυκους χειμῶνες,
 Ἀπλώνεται πρὶ λαμπερή, φαντάζει πρὶ μεγάλην.
 Καὶ 'ς τῶν ἀνθρώπων ταῖς καρδιαῖς βαθειὰ ριζώνεις, θρέφεις
 Μαζῇ τὸ πόθο τῆς δουλειᾶς, τὸν πόνο τῆς πατρίδος·
 Δόξα σοι, δόξ', ἀθάνατη κυρὰ παλληκαρίσι !

Ε'.

Τῶν τραγουδιῶν οἱ ἀντίλαλοι κ' οἱ βρόντοι τῶν ἀρμάτων
 Ζευγαρωμένοι ἀκούγονται μεσ' ἔς τὸ γοργό σου διάβα.
 Περνᾷς· τὰ κάστρα τὰ ὕψηλὰ τὰ σιδεροχτισμένα
 Σωριάζονται, συντρίβονται ὅσα νά ἦτανε γυαλένια,
 Ἄν ἔτυχε καὶ τᾶχτισαν τὰ χέρια τῶν ἀδίκων.
 Περνᾷς, καὶ χώραις ταπειναῖς, ξαρμάτωταις, μονάχαις,
 Θερμεύουν κ' εἶν' ἀνίκηταις, φτάνει τὸ δίκηο νάχουν·
 Ἀπλώνεις τὴν ἀσπίδα σου καὶ ταῖς ἀποσκεπάξεις.
 Κ' ἐνῶ κρατεῖς φαρμακερὸ κι' ἀλάθευτο κοντάρι,
 Κ' ἐνῶ προστάξεις δούλους σου τὸ Θάνατο, τὸ Φόβο,
 Ἔχεις πιστὴ συντροφίσσα τὴν πλουτοδότρα Εἰρήνην,
 Κ' ἡ Νίκη ἐσέν' ἀκολουθεῖ μὲ τὴ Δικαιοσύνην.
 Περνᾷς· συνάζοντ' οἱ λαοὶ ἔς τὰ καρπερὰ χωράφια
 Κ' οἱ βασιλιάδες κάθονται ἔς τὴ μέση ὅσων πατέρες,
 Καὶ διαλαλοῦνε οἱ κήρυκες κι' ἀκοῦνε τὴ φωνή τους
 Πεζοὶ καὶ καβαλλάρηδες καὶ βγαίνουν καὶ παλεύουν,
 Κ' οἱ νικηταὶ περήφανα φοροῦνε καὶ τοὺς φτάνουν
 Τίμια στεφάνι' ἀπ' τὰ κλαριὰ τῆς δάφνης καὶ τῆς λεύκης·
 Κ' οἱ μεγαλόφωνοι ποιηταὶ γεμάτοι ἀπὸ τὸ φῶς σου
 Ὕπνῳ τὴν λύρα τὴν ἐφτάχορδον τὴ νίκη τους παινεύουν.
 Τὰ βῶδια τὰ δουλευτικὰ τῆς γῆς τὰ σπλάγχχνα ὀργώνουν
 Κι' ἀκολουθεῖ κατάκοπος ὁ ζευγολάτης ὁ μωρὸς
 Μιὰν ἀκριβὴ ἐνθύμησι τὸν κόπο τοῦ ἀλαφρώνει·
 Τὸν καρτερᾷ ἢ γυναικί του ἔς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του
 Νὰ τὸν δροσίση μὲ κρασί τὸ βράδυ ὅταν γυρίσῃ.
 Παρέκει γάμοι γίνονται κι' ἀντιλαλοῦν φλογέραις,

Καὶ πᾶν ἐμπρὸς οἱ νιόνυφοι καὶ ἴσῳ οἱ συμπεθέροι.
 Ὡς τὰμπέλια πλούσια κρέμονται τὰ κόκκινα σταφύλια,
 Τρυγοῦν μὲ χάρι νιοὶ καὶ νιαῖς μὲ τὰ πλεχτὰ καλάθια,
 Κι' ὅταν τελειῶνῃ ὁ τρυγητός, χοροί, χαραῖς ἀρχίζουν,
 Καὶ λιγερόφωνο παιδὶ πικρὸ τραγοῦδι λέει,
 Λέει τὸ τραγοῦδι τὸ παλὸν τοῦ νιοῦ ποῦ πῆρε ὁ Χάρος
 Ὡς δ' ὁροσερὸ τριαντάφυλλο ἔς τοῦ τρυγητοῦ τὸ κάμμα.
 Περναῖς, κι' ἀνθρωπινώτερο τὸν ἄνθρωπο τὸν κάνεις,
 Ὡς ἀνδραπνὴ, ὅς ἀνεμος παντοῦ ταράξεις, λάμπεις,
 Τᾶστρα τὸ φῶς σου ἐζήλεψαν κ' οἱ αἰτοὶ τὸ πέταγμά σου.

Καὶ μόνο ὅς ἀγνάντεψες ἔς τὸν διάφανον ἀέρα
 Τὴ χώρα τὴ διθάλασση ποῦ τὴν φυλᾶν ἔς τὴ μέση
 Ἀπὸ τὴν μίαν ὁ Ὑμηττός καὶ ὁ Πάρνης ἀπ' τὴν ἄλλην,
 Ὡς ἀδερφὴ μονάκριβη δυὸ ἀντρειωμέν' ἀδέρφια,
 Ὡς ὁπῶχει χάρες κ' ἐμορφιαίς, ἀλλὰ τῆς λείπει ἀκόμα
 Τ' ἀρμονικὸ σου τ' ὄνομα κ' ἡ σκέπη σου κ' ἡ δόξα,
 Τότε μονάχα στάθηκες, χαμήλωσες, κατέβης
 Ἐδῶ ἔς τὴν μεγαλόπετρην Ἀκρόπολιν ἐπάνω
 Καθὼς τρανὴ βασίλισσα ἔς τὸ θρόνο τὸ ἴδιόν της.
 Παλάτι σου εἶν' ὁ Ὀλυμπος, κ' εἶν' ἡ Ἑλλάς ναός σου,
 Καὶ τοῦ ναοῦ σου ὁ πῖο λαμπρὸς βωμὸς εἶν' ἡ Ἀθήνα!

ΣΤ'.

Ἀθήνα ! χρυσοστέφανη καὶ τιμημένη χώρα !
 Οἱ μεγαλόχαροι θεοὶ ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦνε
 Καὶ φεύγουν ἀπ' τὸν Ὀλυμπο γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦνε
 Ὡς τὴ γῆ σου τὴ βραχόσπαρτη. Γιατ' ἐδῶ πέρα βρίσκουν
 Πῶς πῖο πολὺ μὲ τοὺς θεοὺς ὁ ἄνθρωπος ταιριάζει.
 Γιατ' ἐδῶ πέρα ἡ προσευχὴ πῖο ἡγεμονικὴ ἀνεβαίνει,
 Ἀκούεται γλυκύτερη τῶν ποιητῶν ἡ λύρα,
 Καὶ τὸ καθάριο τὸ νερὸ καὶ τὸ ξανθὸ τὸ μέλι
 Καὶ τὸ χιλιόκριβο πιότὸ ποῦ διώχνει ταῖς φροντίδες
 Προσφέρονται μ' ἀγνότερη ψυχὴ ἔς τοὺς ἀθανάτους,
 Καὶ ταῖς εἰκόναῖς τῶν θεῶν σκαλίζουν οἱ τεχνῖταις
 Πλέον πιστὰ κι' ἀληθινὰ ἔς τὸ μάρμαρον ἐπάνω
 Ὅπου κρατᾷ ἀνάλλαχθαι τὴ φωτερὴ του ἀσπράδα.
 Ἐδῶ βροντᾷ κι' ἀστράφτει ὁ Ζεὺς καὶ τοὺς κακοὺς παιδεύει,
 Τάγαπνυμέν' ἀντρόγυνα καλοτυχίζεις, Ἥρα,
 Κι' ὁ μεγαλότοξος θεός, ὁ Ἥλιος ὁ Ἀπόλλων,
 Ἐδῶ ταῖς ἐμορφαῖς πλανᾷ μέσ' ἔς ταῖς σπηλαιαῖς καὶ πλάθει
 Ἀπὸ θνηταῖς βασιλίσσαις ἰσόθεους βασιλιάδες.
 Ἐδῶ κι' ὁ Ἔρως τὰ φτερὰ διπλώνει καὶ φωλιάζει,
 Καὶ δὲν πεθαίνει ὁ μέγας Πᾶν, καὶ πλούσια σκορπᾷ
 Τὰ στάχυα τῆς ἡ Δήμετρα, τὰ ρόδα ἡ Ἀφροδίτη.
 Κι' ὁ γλυκομίλητος Ἑρμῆς ἀγρυπνὸς παραστέκει
 Καὶ κάνει ἄξιο τὸ κορμὶ ἔς τὸ πάλεμμα, ἔς τὸ δρόμο,
 Κ' ἡ Ὠραὶς φτάνουν πρὸ γοργαῖς κ' αἱ Χάριτες πρὸ νέαις,
 Καὶ μέσα ἔς τὸν δροσόβολο καὶ καθαρὸν ἀέρα
 Στήνουν ἀσύγκριτους χοροὺς τοῦ Παρνασσοῦ ἡ παρθέναις.
 Τρέχει, μουγκρίζει ὁ Κηφισσός, ταῦρος ἀγριεμμένος·
 Χίλιαῖς βρυσούλαις ἀπ' αὐτὸν ὅαν κόραις του δροσάταις
 Χύνονται μέσ' ἔς τὴ λαγκαδιὰ, σκορπίζονται ἔς τὸν κάμπο,
 Καὶ χίλια λούλουδ' ἀπὸ τῆς γῆς ξεθάφτονται τὰ σπλάγχνα.
 Κ' ἐδῶ γυμνὰ ἀστεφάνωτα ποτὲ δὲν ἀπομένουν
 Οὔτε οἱ βωμοί, οὔτε τὰ γυνὰ κεφάλια τῶν παρθένων.

Ανθίζουν ἡ τριανταφυλλιαίς, γελοῦν ἡ ἀνεμώναις,
 Κ' εἶν' ἡ βιολέτταις ἄσσωσταις, περήφανα τὰ κρῖνα,
 Καὶ ὁ δροσερὸς ὑάκινθος κι' ὁ νάρκισσος κρατοῦνε
 Τὴν πρώτην ἀνθρωπινὴ ζωὴ μέσ' 'ς τὰ χλωρὰ των φύλλα,
 Σαλεύουν δροσοστάλακτα καὶ λὲς πῶς κρυφοκλαῖνε.
 Τῆς νύχτας ἡ φρικταῖς θεαῖς, τοῦ ἐνόχου βασανίστραις,
 Μὲ τὰ φειδίσια των μαλλιά, τὰ χάλκινα τὰ πόδια,
 Ἐδῶ 'χουν δάσπ ἀπάτητα καὶ μυριοκαρπισμένα
 Ποῦ δὲν τὰ δέρνει ὁ βορειᾶς κι' ὁ ἥλιος δὲν τὰ καίει,
 Ποῦ βῆμ' ἀνθρωπινὸ ποτὲ δὲν τᾶχει σημαδέψει,
 Ὅπου λαλίτ' ἀνθρωπινὴ ποτὲ τῆς δὲν ἀκούσθη,
 Καὶ μόνο ἀθῶα, φιλέρημα πικρολαλοῦν τ' ἀηδόνια.

Ἐδῶ εἶν' ὅλα εὐγενικὰ καὶ θεϊκὰ πλασμένα !
 Πέρα γυαλίζ' ἡ θάλασσα κ' εἶν' ἀπλωτὴ 'σάν κάμπος,
 Κ' ἐδῶ εἶν' ἡ γῆ καμαρωτὴ 'σάν κυματοῦσα θάλασσα.
 Ἐδῶ κανεῖς ἴσκιος βαρὺς δὲν κάθεται 'ς τὰ μάτια,
 Ἐδῶ 'ψηλώματ' ἄφταστα, περισσiais πρασινάδες
 Δὲν κρύβουν σὲ καμμιὰ μεριὰ τὴ γῆ, δὲν τὴ χαλοῦνε,
 Ἀπλᾶ, σεμνά, προσεκτικὰ γραφτὴ μὲ τὸ κοντύλι.
 Κι' ὁλόβαθος ὁ οὐρανὸς καὶ πλουμιστὸς τὰ βράδια
 Πάντα 'ς τὰ μάτια εἶνε 'μπροστὰ ποῦ πάντα τὸν ζητᾶνε.
 Ὡ ἐμορφάδ' ἀρχοντικὴ καὶ μυστικὰ χυμένῃ
 Ποῦ δὲ θαμπώνεις τὴ ματιὰ, ποῦ τὴν ψυχὴν φτερώνεις !
 Ἡ Ἀρμονία, τῆς Χρυσῆς Παφίας θυγατέρα,
 Ἡ Ἀρμονία ἡ ξανθὴ γεννήθηκ' ἐδῶ πέρα!

Ζ'.

'Σ τὴν ἁγιασμένην Ἀκρόπολι στέκεις, Θεά, κι' ἀράξεις.
 Τόπο σοῦ κάνουν οἱ θεοί, δειλὰ παραμερίζουν.
 "Ομοια τὴν ὥρα ποῦ ἦνλὰ κι' ἀργὰ 'ς τὰ οὐράνια πλάτια
 Προβάλλει ἀσημοπρόσωπη βασίλισσα ἡ Σελήνη,
 Μακρύνονται μ' εὐλάβεια καὶ χάνονται τάστέρα.
 Τόπο σοῦ κάνουν οἱ θεοί, σκιαχτὰ παραμερίζουν,
 Γιατὶ ξανοίγουν πῶς κρυφά, σφιχτὰ μιὰ λάμψη δένει
 Τὴν ἐμορφιὰ τῆς γῆς αὐτῆς μὲ τὴ δική σου χάρι.
 Κ' ἡ Ἀκρόπολις ἀγνώριστη, γυμνή, παρθέν' ἀκόμα,
 Ἀκόμ' ἀστόλιστη κι' ἀπλῇ μὲ τοὺς φτωχοὺς βωμούς της
 Φαίνεται ἀμέτρηταις φοραῖς ὑψηλότερη 'ς τὰ μάτια
 Ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ πρόβαλες ἀπάνου 'ς τὴν κορφή της.
 Ἀπάνου 'ς τὴν Ἀκρόπολι τὸ ξαγναντεύουν ὅλοι
 Ἐξαφν' ἀπάντεχα τρανὸ καὶ φωτερὸ περίσσια
 Τὸ μυστικὸ τὸ σύννεφο ποῦ κρύβει καὶ δὲν κρύβει
 'Σ τὸ διαμαντένιο δίχτυ του τὴ θεϊκὴ θωριά σου.
 Κι' ἀπ' τὸν μέγαλο βασιλῆα κι' ὡς τὸ στερνὸ τὸ δοῦλο
 Ἀθέλῃτα μαζώνονται καὶ κατὰ 'κεῖνο τρέχουν.
 Μιὰ δύναμις ἀνίκητη τὰ πόδια τους φτερώνει.
 Ἔτσι ὅταν μπαίνουν 'ς τὰ νερὰ τῶν μαγικῶν Σειρήνων
 Ποῦ ἀπλώνοντ' ὀλογάλανα, βαθεῖα ἀποκοιμισμένα,
 Γλυστροῦν ὀλόϊσα 'ς τὸ νησὶ τὰδύνατα καράβια,
 Καὶ δὲν ἀκοῦνε τὸ κουπὶ καὶ χάνονται 'ς τὴ ξέρα.
 Ἐσὺ δὲ σβύνεις τὴ ζωή, ἐσὺ ζωαῖς χαρίζεις
 Κι' ἀπ' τὰ παραστρατίσματα τὸν ἄνθρωπο γλυτώνεις.
 Δὲν ἔχουν φῶς γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦν καθάρια μάτια ἀνθρώπων,

'Αλλ' ἢ θεοφοβούμεναις καρδιαῖς γοργοχτυποῦνε
 'Σὰν κάτι μέσα τους γλυκὰ νὰ κρυψοψιθυρίζῃ
 Πῶς ἦρθεν ὁ ἀγνώριστος θεὸς ποῦ καρτεροῦνε,
 'Ο λυτρωτής, ὁ δίκαιος, ὁ ἀταίριαστος, ὁ ἕνας
 Μέσα 'ς τῶν ἄλλων τῶν θεῶν τὰ εὐλογημένα πλήθη
 Ποῦ θάγκαλιάσῃ αὐτὴ τῇ γῇ καὶ θὰ τῇ μεγαλώσῃ
 Μὲ τ' ὄνομα, τὴ χάρι του, καὶ μ' ὅλη του τὴ δόξα !
 'Εκεῖνος, ποῦ δὲν ἔμαθε κανέναν πῶς τὸν λένε,
 Ποῦ τὸν ἀποζητοῦν καιροί, γεννιὰς τὸν λαχταροῦνε,
 Κι' ἀπ' ταῖς μητέραις τὰ παιδιὰ κληρονομίᾳ τὸν παίρνουν,
 Κ' οἱ γέροι κλειοῦν τὰ μάτια τους μὲ τὴ γλυκειὰ του ἐλπίδα...

Δὲν ἔχουν φῶς γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦν καθάρια μάτια ἀνθρώπων,
 'Ομως ἀφίνεις μιὰ φωνὴ κι' ἀκοῦνε τὴ φωνή σου.
 'Απ' τὴν πανάρχαια στιγμήν ποῦ πρόβαλ' ἀπ' τὰ βάρη
 Τῆς ἀφρισμένης θάλασσας νιογέννητ' ἡ 'Αθήνα,
 Κι' ἀγάλια ἀγάλια ἐπλάσθηκε καὶ ἀγάλια ἐσυγυρίσθη
 Μὲ τὰ πελεκητὰ βουνὰ καὶ τοὺς γραμμένους κάμπους,
 Τοὺς κρυσταλλένιους ποταμούς, τὸν ζωντανὸν ἀέρα, ●
 Μὲ τῶν θεῶν τὴν ἐμορφιὰ καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ 'Ολύμπου,
 Τέτοια φωνὴ δὲ μάγεψε ποτὲ τοὺς 'Αθηναίους !

Η'.

«Χαρά 'ς ἐσὲ χώρα λευκὴ καὶ χώρα εὐτυχισμένη!
 Καμμιὰ μεριά 'ς ὅλην τὴ γῆν, καμμιὰ 'ς τὴν οἰκουμένην
 Δὲν νῦρε τέτοιο φυλαχτὸ 'σάν τὸ δικό μου μάτι.
 Ἄπ' ἄλλαις χώραις πέρασα γοργὰ γοργὰ τρεχάτη,
 Καὶ μ' εἶδαν τῆς Ἑλλάδος μου τάγαπημένα μέρη
 Σὰν ἄνεμο καὶ σὰν αἶτὸ καὶ σύννεφο κι' ἀστέρι.
 Ὅμως 'ς ἐσὲ τὸ θρόνο μου αἰώνια θεμελιώνω,
 Καὶ ρίζωσ' ἡ ἀγάπη μου 'ς τὰ χρώματά σου μόνο,
 Ὅσων τὸ βαρὺ Λυκαβηττὸ ποῦ ξαφνικὰ μιὰ μέρα
 Ἐκύλισ' ἀπ' τὰ χέρια μου καὶ ρίζωσ' ἐδῶ πέρα.

Μέσ' 'ς τὴ χαρούμενη ζωὴ ποῦ σὲ περικυκλώνει,
 Μέσα 'ς αὐτὴν παντοτεινὴ τὴ δύναμί μου κρύβω,
 Ὅπως θὰ κρύψουν 'ς ταῖς μυρτιαῖς μιὰ μέρα τὰ σπαθιά τους
 Δυὸ παλληκάρια ἀθάνατα γιὰ νὰ σὲ 'λευθερώσουν.
 Ὅσ τοῦ λουλουδέγιου σου Ὑμντιοῦ τὰ δροσισμένα πλάγια
 Τ' ἀγνὸ τὸ μέλ' ἢ μέλισσαις ἀκούραστα δουλεύουν,
 Ὅσο ποῦ νᾶρθῃ μιὰ στιγμὴ τὸ δρόμο νὰ ταῖς δείξω
 Νὰ πᾶν νὰ τ' ἀπιθώσουνε 'ς τοῦ Ηλάτωνος τὰ χεῖλη.
 Πρὸς τῆς Πεντέλης τὴν κορφὴν τὰ μάτια των γυρνώντας
 Τῆς Τέχνης τὸ μυστήριον θὰ παίρνουν οἱ τεχνῖταις.
 Ὅσ τὰ μάρμαρά της κρύβεται τῆς ἐμορφιᾶς ὁ κόσμος!
 Θὲ νὰ 'δῃ ἀπὸ τὰ βᾶθη της ὁ Παρθενὼν μιὰ μέρα
 Καθὼς ἀπὸ τὴν σκοτεινιὰ τὴν ἀπλαστὴ τοῦ Χάους,
 Θεὸς μ' ὀλόχρυσά φτερὰ γίγαντας 'βγῆκε ὁ Ἐρως!

Δικός σου εἶν' ὁ πολύκαρπος τῆς Ἐλευσίνας κάμπος,
 Κι' ὁ Πάρνης μὲ τὰ ἔλατα καὶ τ' ἄγρια τὰ θηρία,
 Κ' ἡ ἄκρ' ἡ ἀφροστέφανη τοῦ γαλανοῦ Φαλήρου.

Δικός σου εἶν' ὁ λευκόφτερος κι' ὁ γαλανὸς ἀέρας
 Ποῦ σοῦ φυλάγει ἀμάραντη καὶ δροσερὴ τὴ νιότη,
 Κ' ἴσα 'ς ἐμὲ γοργὰ τὸ νοῦ τοῦ καθενὸς ὑψώνει.
 Δικὴ σου εἶν' ἡ θάλασσα ποῦ θὰ τὴν αὐλακώνουν
 Μὴ μέρα τὰ καράβια σου τὰ κοσμοξακουσμένα
 Καὶ θὰ σκορποῦν 'ς ἄλλαις μεριαῖς καὶ χώραις τὸ νομά σου
 Καὶ τρόμος θὰ εἶνε 'ς τοὺς ἐχθροὺς καὶ ζήλια 'ς ταῖς Νεραΐδες!
 Κ' εἶνε δική σου ἐτούτ' ἡ γῆ ὅπου γεννάει περίσσια
 Σῦκα χλωρά, στάχυα ξανθὰ καὶ κόκκινα σταφύλια.
 Ἔρω μεριαῖς ὅπου οἱ καρποὶ χλωρότεροι φυτρώνουν,
 Μὰ ἐσ' εἶσαι ἡ πλουσιώτερη, γιὰτὶ καμμιὰ δὲν ἔχει
 Ὅσους τοὺς δικούς σου τοὺς καρπούς: Ἐσᾶς, ὦ Ἀθηναῖοι!
 Σᾶς δίνει ἡ Δῆμητρα γλυκεῖα τοῦ κάμπου τὴν ἀγάπη,
 Κ' ἐγὼ σᾶς δίνω τὴν βαθειὰν ἀγάπη τῆς πατρίδος.
 Ἀσβυστη, ἀγνή, πρωτάκουστη ἀγάπη τῆς πατρίδος,
 Ἄνθος τοῦ δέντρου τοῦ ἱεροῦ ποῦ ἐδῶ φυτρώνει πρῶτα!
 Γι' αὐτὴν μιὰ 'μέρα κι' ὁ Θησεύς, λεβέντης βασιλιᾶς σας,
 Θ' ἀφίση κάθε ἀνάπαυσι καὶ κάθε μεγαλεῖο,
 Καὶ θὰ διαλέξῃ δρόμο του τὸν δρόμον ὅπου φέρνει
 Ἰσα 'ς τ' ἀχόρταγο θηριὸ τῆς μακρουσμένης Κρήτης.
 Γι' αὐτὴν ὁ Κόδρος τὴν πλατεῖα βασιλικὴ χλαμύδα
 Θὰ τήνε κάμῃ σάβανο νὰ πέσῃ νὰ πεθάνῃ.
 Γι' αὐτὴν οἱ Ἀριστογείτονες ἀντρεῖνύονται καὶ παίρνουν
 Ἐνὸς τυράννου τὴ ζωὴ καὶ δίνουν τὴ δική τους.
 Γι' αὐτὴν γεννάει ὅσους κερανοὺς τοὺς στίχους ὁ Αἰσχύλος,
 Γι' αὐτὴν πεθαίνει ἄκακα 'ς τὴ φυλακὴ ὁ Σωκράτης,
 Κι' ἀπάνου κι' εἰς τὸν Ὀλυμπο φτερώνεται ὁ Φειδίας
 Καὶ ξαγναντεύει τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ σκαλιστῆρι
 Τοὺς ξαναπλάθει ξάστερους καὶ χρυσελεφαντένιους.
 Γι' αὐτὴν θὰ κάμουν θαύματα καὶ νηαῖς καὶ γέροι ἀκόμα.
 Γι' αὐτὴν οἱ νιοὶ θὰ ὀρκίζονται παλληκαρίσιον ὄρκο
 Κοντάρια, ἀσπίδαις καὶ σπαθιά ὀρμητικὰ κινῶντας:
 Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλ' αὐτὰ καὶ δὲ θὰ τὰ ἔντροπιᾶσω
 Καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιά κ' ἐδῶ κι' ὅπου κι' ἂν λάχω.
 Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κ' ἀφρόντιστα θὰ πέσω
 Καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλῃ θὰ τὴν κάμω.
 Καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους,
 Θὰ κατατρέχω τὸν κακὸ, θὰ σφάζω τὸν προδοτὴ,
 Κι' ἀνίσως ψέμματα ἔμιλῶ κολάστε με, θεοί μου!

Κι' ὅταν μὲ μάτι δολερὸ σὲ ξαγναντέψῃ ὁ Φθόνος
 Κι' ἡ ἀκοίμητη Διχόνοια τὰ δόντι της σοῦ τρίξῃ,
 Κι' ὅταν βρεθοῦνε στόματα κακὰ γιὰ σὲ νὰ εἰποῦνε
 Καὶ στοχασμοὶ ποῦ ν' ἀψηφοῦν τὴ φωτερὴ σου χάρι,
 Χαρά 'ς ἐσέ, χώρα λευκὴ καὶ χώρα δοξασιμένη,
 Κ' ἦρθεν ἡ ὥρα ἡ φοδερὴ ν' ἀστράψῃς, νὰ βροντήσῃς,
 Καὶ νὰ θαμπώσῃς κάθε νοῦ, νὰ κλείσῃς κάθε στόμα,
 Καὶ τοὺς ἐπίβουλους θεοὺς νὰ διώξῃς ἔντροπιασμένους.
 Θ' ἀνάψω τρέλλα περισσὴ 'ς τὰ Περσικὰ κεφάλια,
 Θὰ φέρω ἀσκέρια ἀμέτρητα ἀπ' τῆς Ἀσίας τὰ βάρη,
 Μὲ τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν θὰ κρύψω τοὺς ἡγαιούς σου,
 Καὶ τότε τὸ κοντάρι μου τρομακτικὰ κινῶντας
 Καὶ τότε τὴν ἀστραφτερὴν ἀπλώνοντας ἀσπίδα,
 Θὰ πολεμήσω ἀδελφικὰ 'ς τὸ πλάγι τῶν παιδιῶν σου.
 Καὶ θὰ περάσουν ἡ γεννιαὶς καὶ θὰ διαβοῦν οἱ αἰῶνες.
 Καὶ 'ς τὰ βαθειά σου τὰ νερά καὶ 'ς τὰ ψηλὰ βουνά σου
 Θ' ἀντιλαλιέται ἡ νίκη σου, καὶ θὰ γροικιέται ἀκόμα
 Ὁ ἀπελπισμένος ὁ δαρμός, τὸ σκούξιμο τοῦ Ξέρξη,
 Γιὰ νὰ τ' ἀκοῦν οἱ τύραννοι, νὰ τρεμοκοκκαλιάζουν !»

Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες· ἀλλ' ὅμως πέρα ὡς πέρα
 Καὶ 'ς τὰ βουνὰ καὶ 'σ τὰς καρδιαὶς ἀντιλαλοῦν ἀκόμα
 Τὰ λόγια σου προφητικά, μυστήριον γεμᾶτα.
 Ποτὲ τάνθρωπινα ταῦτι δὲν εἶχανε γροικήσει
 Τέτοια βροντὴ ποῦ μέσα της νὰ κλεῖ τέτοι' ἁρμονία,
 Καὶ σάλπισμα ποῦ νὰ ἤμῃ καὶ νὰ ξεφανερώνῃ
 Σὲ βάρη ἀγέννητου καιροῦ ἕναν καινούριον κόσμον.

Θ'.

Εἶπες καὶ ξάφνου ἐσώπασες, καὶ πάλι ξαναρχίζεις :

«Σοῦ δίνω ἀκόμα χάρισμα πρωτάκουστο, μεγάλο.
Τὸ λευκοπράσινο δέντροι ποῦ ἄλλοῦ δὲν ξεφτυτρώνει.
Σημάδι ἀγνὸ 'ς τὸ μέτωπο τῆς σπλαγχνικῆς Εἰρήνης,
Γέρνει μπροστά του ἀνώφελα τοῦ Ἄρεως τὰ κοντάρια.
Κανένα χέρι ἀνθρωπινὸ δὲν τό 'χει φυτεμμένο,
Καὶ δὲν τὸ γέννησεν ἡ Γῆ 'σὰν τὰ βλαστάρια τ' ἄλλα,
Ἄπ' τὴν πνοή μου εἶνε πνοὴ καὶ φῶς ἀπὸ τὸ φῶς μου·
Δὲν τὸ χτυποῦν χιονόβολα, καὶ δὲν τὸ καίνε λαύραις,
Καὶ τὰ πελέκια τὰ ἐχθρικά δὲ φτάνουν νὰ τὸ ρίξουν.
Τέσσαρα μάτια ἐπάνου του ἀκοίμπτ' ἀγρυπνοῦνε,
Τὰ μάτια τοῦ πονετικοῦ Διός, καὶ τὰ 'δικά μου.
Ποιὰ πίστι, ποιὸ ἀναγάλισμα, ποιὰ εὐτυχία, ποιὰ νίκη
Θ' ἀπλώνεται 'ς τὴν γῆν αὐτὴ βαθεῖα θεμελιωμένη,
Χωρὶς νὰ τὴν κηρύττουνε καὶ νὰ τὴ φανερώνουν
Τῆς σεμνοπρόσωπης ἐληᾶς τὰ φύλλα τάσπημένα ;
Ποιὸ δέντρο ἀπάνου 'ς τοὺς βωμοὺς θὰ καίῃ καὶ θ' ἀναιβάζῃ
Γλυκύτερη τὴν εὐωδιά, τὴ φλόγα ἀπ' τὰ σφαχτάρια,
Ἄλλο ἀπ' τὸ δέντρο τῆς ἐληᾶς τὸ πολυτιμημένο ;
Καὶ ποῦ θὰ κάνῃ θαύματα ἡ θεϊκὴ μου εἰκόνα,
Παρὰ μονάχα σκαλιστὴ σὲ ξύλο ἐληᾶς ἀπάνου ;
Ἵσταὶς πόρταις τῶν καλότυχων σπιτιῶν ὅπου γεννιοῦνται
Τάρσενικὰ παιδιὰ, χαραὶς κ' ἐλπίδαις τῶν γονέων,
Σὰν ποιὸ σημάδι θὰ ταῖς πῇ τέτοιαις χαραὶς κ' ἐλπίδες
Ἄλλο ἀπ' τὴν πράσινην ἐλῆὰ πλεγμένη σὲ στεφάνι ;
Ἵστὰ φύλλα τῆς τὰ ἱερὰ δὲ 'γγίζουν παρὰ μόνον
Χέρια παρθένας ἁδολῆς, χέρια πιστῆς γυναίκας.
Καὶ 'σὰν τοῦ φίλου τὴ ματιὰ ποῦ σὰς γλυκοκυττάζει
Καὶ τὸ γλυκὸ χαμόγελο 'ς τὰ χεῖλην σὰς γεννάει,

Τὴν καλοσύνην θὰ γεννᾷ μέσ' ἔς τὴν καρδίᾳ ἡ θωριά της.
 Κ' ἐκεῖ ποῦ θ' ἀγωνίζονται ἔς τοὺς κάμπους τῆς Ἑλλάδος
 Τὰ παλληκάρια τὰ καλά, δόξα, ὄνειρό τους θά ἔχουν
 Τοὺς ὕμνους τοὺς Πινδαρικοὺς καὶ τῆς ἐλῆας τοὺς κλάδους!

Κι' ἂν ἔρθουν χρόνια δίσεχτα, καταραμένα χρόνια
 Κι' ἀγάλι' ἀγάλια ἀχάριστος ξεγελασμένος κόσμος
 Σὲ σδύσῃ ἀπ' τὴ λατρεία του κι' ἀπ' τὴν ἐνθύμισί του,
 Θὰ πέσῃ, θ' ἀποκοιμηθῇς βαθειά, δὲ θὰ πεθάνῃς.
 Γιατ' εἶν' ἀθάνατ' οἱ θεοὶ καὶ Χάρο δὲ φοβοῦνται,
 Ξεχάνονται, δὲ χάνονται, τὴν πλάσι πάντα ὀρίζουν,
 Κι' ἂν τοὺς ἀρνηοῦντ' οἱ ἄνθρωποι, πάντα θυμοῦντ' ἐκεῖνοι.
 Ὅμοια θὰ νά εἶσαι ἀθάνατη κ' ἐσὺ ὅσων τοὺς θεοὺς σου,
 Ὡ ἐρωμένη τῶν θεῶν πολυαγαπημένη!
 Ὅταν τῆς Μοίρας ἡ βουλὴ ποῦ δὲν ἀκούει κανένα,
 Ποῦ δὲν τὴ σταματᾷ κανεῖς, ἔρθῃ καιρὸς νὰ στρέξῃ,
 Καὶ πατηθῇς κ' ἐρμηωθῇς καὶ μ' ἀρνηθῇς κ' ἐμένα,
 Ἐγὼ κι' ἀθώρητη ἀπὸ σὲ κι' ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον,
 Πάντ' ὁσιμά σου θ' ἀγρυπνῶ καὶ θὰ σὲ παραστέκω.
 Τότε θὲ νὰ γενῇς κ' ἐσὺ ὅσων τὰ ποτάμια ἐκεῖνα,
 Ὅπου τὰ καταπίν' ἡ γῆ, βαθεῖα τὰ καταχθόνια,
 Καὶ τρέχουν τὰ μουρμουριστὰ κι' ὀλάργυρα νερά τους
 Κάτου ἀπ' τὸν ἄμμο κι' ἀπ' τὴν γῆν ἄφαντα καὶ κρυμμένα
 Ὡς ποῦ τελειώσῃ ὁ δρόμος των καὶ φθάσουν ἔς ἓνα τόπο
 Καὶ πάλι ἔγγοῦν ἔς τὴ λαγκαδιά, ξαναδειχθοῦν ἔς τὸν ἥλιο
 Κι' ὁ οὐρανὸς καθρεφτιστῇ ἔς τὸ ρέμμα τους καὶ πάλι.
 Χαρὰ ἔς ἐσέν' ἀθάνατη καὶ δοξασμένη Ἀθήνα!
 Ὡσὼν τὴν πάναγνην ἐλῆὰ ὅπου ποτὲ δὲ ρίχνει
 Τὰ φύλλα τάσημένα της χειμῶνα καλοκαίρι,
 Καὶ ἔς τοὺς ἐλεύθερους καιροὺς καὶ ἔς τῆς σκλαβιᾶς τὰ χρόνια
 Ἡ φωτισμένη Ἀκρόπολις θὰ ἔχῃ τὴ δόξα αἰώνια!»

I'.

Εἶπες, καὶ τὸ κοντάρι σου βαρεῖα χτυπάει τὸ βράχο.
 Κι' ὁ βράχος σειέται, σχίζεται, μουγκρίζει 'σὰ' θηρίο.
 Κι' ἀπ' τὴν πλατεῖα τὴ σχισματιὰ ποῦ δείχνει 'ς τὰ πλευρά του
 Ἔτσι ἀπαλὰ καὶ σιγαλά, 'σὰν ὄνειρο δικαίου,
 Καὶ 'σὰ' ζῶν χαρούμενη κ' εἰρηνικὴ καὶ πλούσια
 Μέσ' ἀπὸ χρόνια συμφορᾶς καὶ φτώχειας καὶ πολέμων,
 Ἐβγῆκ' ἡ πρωτογέννητη ἐλῆά, δικό σου δέντρο.
 Ἀδειάζει ἡ Αὐγούλα ἡ ντροπαλὴ ὅση δροσιὰ κι' ἂν ἔχη
 Ἀπ' τὸ χρυσό της τὸ σταμνὶ 'ς τὰ φύλλα της ἀπάνου,
 Κ' οἱ πρωῒνοι κορυδαλοὶ μὲ τοὺς δειλοὺς ζεφύρους
 Κρύβονται 'ς τὰ κλωνάρια της καὶ κρυφοπαιγνιδίζουν,
 Κ' ἡ Δήμητρα τὴ χαίρεται κι' ὁ Ἥλιος ἀπιθώνει
 Μέσ' 'ς τὸ βαθύ της τὸν καρπὸ ταῖς φωτεραῖς του ἀκτῖνες.

Ἄλλ' ὦ τοῦ Ὀλύμπου δύναμις, ὦ γλῶσσα τῆς σοφίας
 Ποῦ δείχνεσαι μὲ θαύματα, ποῦ δὲ μιλεῖς μὲ λόγια!
 Ἡ πρωτογέννητ' ἡ ἐλῆὰ γοργὰ γοργὰ ξαπλώνει
 Κορμό, κλωνιά, φύλλα, καρποὺς κ' ὑψώνεται, θεριεύει.
 Περνάει τὰ πεῦκα τοῦ βουνοῦ, τὰ ἔλατα περνάει,
 Καὶ ταῖς τραναῖς βαλανιδιαῖς καὶ τὰ ψηλὰ πλατάνια.
 Κ' ἡ φοινικιαῖς ἡ ἄμετραις, τὰ ὀλόρθα κυπαρίσσια
 Φαίνονται 'σὰ' χαμόκλαδα καὶ χάνονται μπροστά της.
 Ἡ πρωτογέννητ' ἡ ἐλῆὰ φουντώνει, μεγαλώνει,
 Καὶ νά! σκεπάζει μονομιᾶς κι' ὀλοῦθενε ἀγκαλιάζει
 Ὁ ἴσκιος της, πλατύς, παχύς, ὀλόκληρο τὸ βράχο.
 Καὶ 'ς τὸν πλατὺ καὶ 'ς τὸν παχὺ τὸν ἴσκιον ἀποκάτου
 Ξανοίγουν τὴν Ἀκρόπολι τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
 Μὲ μιὰ ἐμορφάδ' ἀπάντεχην καὶ μ' ἀφεντιά περισσῖα

Πλασμένη ἀπὸ μαρμάρινους ναοὺς ποῦ λὲς δὲν ξέρουν
 Νὰ πλάσουν ἔτσι ἀρμονικὰ τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων,
 Κι' ἀπὸ μαρμάρινους θεοὺς ποῦ λάμπουν 'ς τοὺς αἰῶνας
 Γεμάτοι ἀλήθεια οὐράνια κι' ἀλόγιαστη γαλήνη !

Τὴν ὥραν ὅπου 'θάμπωνε τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
 Μὲ τῆς πρωτόλουβης ἐλῆᾶς τὸ θεριεμμένο θαῦμα
 Ἡ προφητεία τῆς ἀφταστικῆς καὶ μακρυσμένης δόξης,
 Τὴν ὥρα ἐκείνην, ᾧ θεὰ σοφὴ, παλληκαρίσια,
 Ἐφανερώθηκαν κ' ἐσὺ 'ς τὰ θαμπωμένα μάτια.
 Καὶ μὲ τρανὸν ἀλαλαγμό, φωνὴ χαρᾶς καὶ νίκης,
 Ὅταν τὴ φωνὴ ποῦ σκόρπισες τὴν ὥρα ποῦ γεννήθηκες.
 Ὅτὸν οὐρανὸν ὑψώθηκαν κι' ἀστραφτερὴ ἀφανίσθηκες.
 Κι' ὅταν ἡ μέρα πέρασε καὶ γύρισε τὸ βράδυ
 Φάνηκε σὰ χιλιάστερο 'ς τὸν οὐρανὸ ποτάμι
 Ὁ Γαλαξίας ὁ λευκός, τοῦ διάβα σου σημάδι.

ΙΑ'.

Κι' ἀπ' τὴ στιγμὴ ποῦ ὑψώθηκαν κι' ἀστραφτερὴ ἀφανίσθης
 Ὡς τὴ στιγμὴ ποῦ ἀνάλαμψε λευκὸς ὁ Γαλαξίας,
 Ἡ πλάσις ἀπ' τὴν ἄφραστὴν εἰκόνα σου γεμάτη,
 Ἡ πλάσις, ἄνθρωποι, θεοὶ καὶ πλάσματα καὶ πλάσταις,
 Τάστέρια τὰ τετράψηλα κ' ἡ χαμηλαὶς βιολέτταις,
 Ἄνεμοι, θάλασσαις, στεριαίς, βουνά, ποτάμια, λόγγοι,
 Ὅ,τι ἔχει χρῶμα καὶ ζωὴ καὶ ῥιζήματα καὶ σχῆμα,
 Κάθε πνοή, μουρμουρητό, δροσοῦλα κ' εὐωδία,
 Ταιριάζουνε τὰ ταιρίαστα καὶ τὰ σμιχτ' ἀποσμίγουν,
 Κ' ἔτσι, Θεά, σὲ ὑμνολογοῦν, ἔτσι σὲ τραγουδοῦνε :

«Σὰν τί τραγοῦδι νὰ βρεθῇ ποῦ νὰ ταιριάζῃ ἐσένα ;
 Ὡς τ' ὀλόλευκό σου φόρεμα ποῦ τό 'χουν ὑφασμένο
 Τὰ χέρια τὰ σοφώτερα καὶ τὰ δικά σου χέρια
 Φαίνεται χρυσοκεντιστός ὁ οὐρανὸς μὲ τὰστρα.
 Ἡ δίπλαις του ταράζονται 'ς τὸ κάθε κίνημά σου
 Ὡς κύματα ποῦ τὰ φιλοῦν τοῦ φεγγαριοῦ ἢ ἀκτῖνες,
 Καὶ τρέμοντας λαμποκοποῦν 'ς τὸ κάθε φίλημά τους.
 Ὡς τῆς περικεφαλαίας σου τὸν ἴσκιον ἀπὸκάτου
 Χωροῦν νὰ βροῦνε σκέπασμα χιλιάδες παλληκάρια.
 Ὡς τὸν ἴσκιό σου χαρούμενα ἔμενουν τὰ λιοντάρια.
 Τὸ μέτωπό σου ἀσκέπαστο ξανοίγεται ἀπὸ πέρα
 Ὡς τ' ἄστρο τοῦ Ὠρίωνος, πρῶτο 'ς τ' ἀστέρια τὰ ἄλλα.
 Ἀπάνου 'ς τῆς ἀσπίδας σου τὰ πάρθενο χρυσάφι
 Ἐσκάλισε τοὺς Γίγαντας ἕνας θεὸς τεχνίτης
 Τὴν ὥρα ποῦ τὸν Ὀλυμπο χυμῶν καὶ φοβερίζουν,
 Κ' ἔτσι ἐκεῖ πάνου μιὰ ζωὴ ἐχάρισεν ἡ Τέχνη
 Αἰώνια 'ς τὴ λύσσα τους καὶ 'ς τὴ δική σου νίκη !

Ὡς τὴ μέση ἀπὸ τ' ἀμόλυντο καὶ τ' ἀγκιχτό σου στῆθος
 Ὅπου σκορπίζει μυστικὴ μοσχοβολιὰ ἀπὸ κρῖνα,
 Κ' ἀσάλευτο, καμαρωτὸ τεντώνει, ξεχωρίζει,
 Τὸ στοιχειωμένο δείχνεται κεφάλι τῆς Γοργόνας.
 Ἀλλοίμονο ἔς τοὺς πονηροὺς ! τὸ βλέπουν ; μαρμαρώνουν.
 Ἔτσι ὅ,τι ἔγγιξεν ὁ κεραυνὸς τὸ κάνει μαύρη στάχτη,
 Καὶ τῆς ἀλήθειας ἡ πνοὴ τὸ ψέμ' ἀποστομώνει.
 Γύρω ἔς τὰ πόδια σου γλυστροῦν καὶ σοῦ φιλοῦν τὰ χέρια
 Ὅρνια ἄλλου κόσμου καὶ πουλιὰ καὶ φεΐδια μαγεμμένα,
 — Καὶ τῶν φειδιῶν τὰ στόματα λαλοῦνε ὅσ' ἀνδρόνια —
 Καὶ κρέμονται ὅλα ὑπὸ καὶ μονάχ' ἀπ' τὴ ματιά σου.
 Κι' ὁ Φόβος κι' ὁ Κατατρεγμὸς κ' ἡ Δύναμις κ' ἡ Νίκη
 Λάμπουν, μαυρίζουν, στέκονται σιμά σου καρφωμένα.
 Τριγύρω σου λιγοθυμᾷ τ' ἀγέρι φοβισμένο.
 Τὸ στόμα σου κι' ὅποιος τὸ ἰδῇ, καὶ δίχως νὰ τ' ἀνοίξῃς,
 Νοιώθει πῶς λόγια γνωστικά, λόγια σοφὰ θὰ βγάλῃ.
 Κ' ἐνῶ εἶσαι ὅσ' ἀνὰ τὴν ἀδολὴ τῶν βράχων ἀνεμώνη,
 Ἕνας σου λόγος τοὺς λαοὺς γεννάει καὶ μεγαλώνει.
 Τὰ μάτια σου τὰ γαλανὰ ἔμερα σκορποῦν ἔς τὴ μέρα.
 Δόξα σοι, δόξα σοι, θεὰ παρθένα καὶ Μητέρι !

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

ΥΠΟ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

(*Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ἐφημερίδος»*).

ΑΘΗΝΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ «ΕΣΓΙΑΣ»
1894

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ^(*)

Κυρίαί καὶ κύριοι,

«Χελιδόνες» ἐπεγράφοντο οἱ στίχοι τοῦ Κρυστάλλη, τοὺς ὁποῖους πρῶτην φοράν, πρὸ ἐπτά ἐτῶν, ἔτυχεν νὰ ἀναγνώσω. Τὸ ὄνομά του, ἔκτοτ' ἐχαράχθη εἰς τὸν νοῦν μου, ὅχι τόσο ἀπὸ τὸ καλλιπρωγγον αὐτοῦ, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ἐκ τῶν στίχων του, ὅσον ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐξήγειραν, ἅμα ὡς ἐγνώσθησαν τότε, αἱ τύχαι τοῦ φέροντος ἐκεῖνο. Ὁ ποιητὴς των νεαρώτατος, καὶ αὐτὸς «χελιδόνι τοῦ Μαρτιοῦ θαρμένο ἀπ' τὴν ἀντάρα», κατὰ τὸν στίχον τοῦ Βλαχωρίτου, ἐπέταξεν ἀπὸ τὴν ἐνδοξον γῆν τῆς Ἡπείρου καὶ τῶν πατέρων του, καὶ φερόμενος ἀπὸ πνοὴν βιαίαν καὶ φεύγων τὴν ἀπειλὴν φοβεροῦ χειμῶνος, ἦλθεν ἐδῶ, ἐσύρθη μᾶλλον, μὲ κινδύνους καὶ μὲ περιπετείας, ἄπορος, ἄστεγος, καὶ καταφύγιον ἐζήτει καὶ προστασίαν. Οὕτω καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ ἄλλοι νέοι ἐμφανίζονται εἰς τὸ δημόσιον μὲ τὴν ἀφροντισίαν καὶ μὲ τὰ ὄνειρα τῆς ἡλικίας των, ἔχοντες ὡς μόνον ἐρόδια στίχους εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς φανταστικῆς ἢ τῆς πραγματικῆς

(*) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ συλλόγῳ «Παρνασσῶ».

ἀγαπημένης των καὶ προσδοκῶντες ὡς ἀμοιβὴν
τὸ μεῖδιμά της, ὁ νεαρὸς βλαστὸς τοῦ Πίνδου
ἤρχισε πρωτοτύπως τὸ ἰδικόν του στάδιον με-
τὰς «Σχιάς τοῦ Ἄδου», καὶ ἀντὶ μειδιαμά-
των ἐνθαρρυντικῶν, ἤκουσε τριγμοὺς ἐχθρι-
κῶν ἐδόντων.

Ἀλλὰ τὸ χελιδόνι τοῦ Μαρτιοῦ, μὲ ἔλην
τὴν ἀντάρα ποῦ τὸ ἔδερνε, ἔκρυβε μέσα του
μὴν ψυχὴν, ὅχι κοινὴν· μέσα του ἐφύλαξε καὶ
μᾶς τὴν ἔφερεν ἐδῶ ἀπείρακτον τὴν αἰωνίαν
ἄνοιξιν, τὴν μυστηριώδη δύναμιν, τὴν ποίησιν.
Καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ παρέμενε ἐλευθέρᾳ μέσα
εἰς ὅλας τὰς ταπεινώσεις καὶ τὰς ταλαιπωρίας.
τὰς βιωτικὰς, καὶ ἡ ποίησις ἦτον ὡραία ἀπὸ
τὰ κάλλη τὰ πλέον πλαστικὰ τῆς ἀπλάστου
φύσεως. Καὶ βαθμηδόν, καὶ γοργά, ἡ ἄνοιξις
ἐξετύλισσε τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ ἡ ποίη-
σις τὴν ἀρρενωπὸν ἔμπνευσιν. Καὶ βαθμηδόν
καὶ γοργὰ ὁ νέος ποιητὴς ἠσθάνετο καὶ τὰ
πτερὰ του μεγαλυνόμενα πρὸς πετάγματα μα-
κρότερα, καὶ μὲ τὴν ἰδίαν ποιμενικὴν φλογέραν
μὲ τὴν ὁποῖαν συνῶδευε τὰ τραγούδια τοῦ χω-
ριοῦ καὶ τῆς στάνης, καὶ τὰ βλέμματα προση-
λῶν εἰς τὰ ὕψη, ἐπεκαλεῖτο τὸ σταυραῖτό,
προσηύχετο καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἰδανικόν :

Ἀπὸ μικρὸ καὶ ἄπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραῖ ἔμου,
Παίανει κορμὶ μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμι καὶ ἄγέρα
Καὶ ἄπλώνεις πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμὲς τὰ νύχια
Καὶ μέτ' ἔς τὰ σύγνεφ' πετᾷς, μέτ' ἔς τὰ βουνὰ
[ἄνεμιζεις ..

Μέσα εἰς τοὺς στίχους αὐτοὺς συγκεντρῶ-
νεται εἰς μίαν τραχεῖαν καὶ ἁρμονικὴν κραυγὴν,
ὅχι μόνον ἡ νοσταλγία τοῦ ἐξορίστου, ἀλλὰ καὶ
ὁ κόσμος ὅλος τῆς ἀγρίως φυσιολατρικῆς ποιή-
σεως ταύτης. Ἄλλ' εἰς τὴν κραυγὴν ἀπήντη-
σεν ἀντὶ τοῦ σταυραῖτοῦ ὁ θάνατος. Τὸν ποιη-
τὴν τὸν ἔφαγεν ὁ κάμπος· καὶ τὸν ἔφαγεν εἰς
τρόπον ὥστε νὰ σπαράσσεται ἡ καρδιά ἐκείνων
ὅσοι τὰς ἔμαθαν τὰς λεπτομερείας τῶν τελευ-
ταίων ἡμερῶν των. Μὲ τοιαύτας λεπτομερείας,
κυριαὶ καὶ κύριοι, μὴ περιμένετε νὰ σᾶς συγ-
κινήσω. Τὸ τέλος τοῦ δὲν ἐνδιαφέρει περισσό-
τερον ἀπὸ τὸ τέλος τόσων ὑπάρξεων, εἰς τὸ ἔαρ
τῆς ζωῆς των, ποῦ γεννῶνται μὲ τὸ σπέρμα
τοῦ θανάτου· ὁ ἐξαφανισμὸς τοῦ δὲν εἶνε τρα-
γικώτερος ἀπὸ τὸν ἐξαφανισμὸν καὶ τοῦ ἀση-
μοτάτου ἀνθρώπου, πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ ὁποίου
κλαίουں καὶ ὀδύρονται συγγενεῖς καὶ φίλοι.
Πνευματικὴ καὶ ἀνωτέρας ὁλως τάξεως, ὡς ἡ
ζωὴ ἐκάστου ποιητοῦ, ἃς εἶνε καὶ ἡ συγκίνησις

τὴν ὁποίαν μᾶς προξενεῖ, καθὼς ἡ ζωὴ, οὕτω καὶ ὁ θάνατος τοῦ ποιητοῦ. Ἄς μὴν εἶνε ἄλλο τι ὁ θάνατος αὐτοῦ παρὰ σταθμὸς πρὸς ἐπισκεπῆσιν τοῦ ἔργου του· τότε, μετὰ τὴν σιωπὴν τὴν ὁποίαν διαχύνει ἡ ἐξαφάνισις τοῦ γεννησαντος τοῦτο, ὀξύνεται ἡ σκέψις, ἡ προσοχὴ ἐξεγείρεται· καὶ τὸ ἔργον μᾶς παρουσιάζεται καθαρὰ καθαρὰ συγκεντρωμένον μέσα εἰς λαμπρὸν πλαίσιον. Ὁ τάφος τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶνε θρήνων τόπος, ἀλλὰ βωμὸς. Καὶ ἀκόμη, ἀφετηρία εἶνε πρὸς χέρυγμα τοῦ δρόμου τοῦ ὁδηγεῦντος πρὸς τὴν ἀθάνατον μνήμην ἢ πρὸς τὴν λήθην τὴν ἀδιάλυτον. Καὶ τί ἂν μᾶς φεύγη πρόωρα ὁ ποιητής, ἂν δὲν συνεπλήρωσε τὸ ἔργον του, ἂν ἓνα μόνον ἦχον ἐτραγουδῆσεν ἐπάνω εἰς τὴν μυριόχορδον λύραν; Ἀρκεῖ ὅτι ἀναδίδεται ἐξ ἐκείνου κάποιον ἄρωμα ζωῆς, ἡ λάμψις ἑνὸς πνεύματος, μιᾶς φωνῆς ἡ ἀρμονία. Ὁ, τιλείπει ἀπὸ τὰ ἐρειπωμένα μνημεῖα καὶ ἀπὸ τὰ ἀσυμπλήρωτα καλλιτεχνήματα προσθέτει εἰς τὸ θελγητρὸν των. Ἀργὰ ἢ γρήγορα, ὕστερον ἀπὸ μῆνας, ἔτη, καίρους, ἄλλαι ζωαὶ ἐμφανίζονται εὐωδέστεραι, ἄλλα πνεύματα λαμπρότερα, ἄλλαι φωναὶ ἀρμονικώτεραι. Ἀργὰ ἢ γρήγορα τὴν κοπεῖσαν χρυσὴν ἄλυσιν τὴν συνέεινεν ἐκ νέου στερεώτερον ἄλλα χέρια. Καὶ ὁ Κρυστάλλης ἔσον ἦτον ταπεινὸς ἐν τῇ ζωῇ, ἄς ὑψωθῇ ἐν τῷ θανάτῳ τώρα. Ἡ ἀγροδιαίτος Μοῦσα, γεμάτη ἀπὸ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, δὲν ἀγαπᾷ τὰ δάκρυα. Καὶ τίς εἶδεν ἂν ὁ σταυραῖ-

τὸς τὸν ὁποῖον μὲ τόσῃ λαχτάραν ἐπεκαλέσθη,
δὲν εἶνε αὐτὸς ὁ θάνατος εἰσακούσας τὸν πόθον
του.

Ἄλλοι περισσότερον εὐαίσθητοι, ὥς τὸν θρη-
νήσουν, καθὼς ὁ εἰδυλλιακὸς αἰιδὸς τὸν συνά-
δελφόν του:

Αἴλι· ἄ μοι στοναχεῖτε νάπαι καὶ δῶριον ὕδωρ
Καὶ ποταμοὶ κλαῖοιτε τὸν ἡμερέντα Βίονα.

Εἰς τὰ «Τραγούδια τῆς στάνης»

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἀμιλητες, χαμένος,
Βόγγας σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου λαβωμένο.
Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιτα-
[σμένος,

.. ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του,
Τῶφας ἡ ἀρρώστια τὸ κορμί· κ' ἐλύθησαν οἱ ἀρ-
[μοὶ του.

Ὁ Νίκας, ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός, τὸν
προαισθάνεται τὸν θάνατόν του. «Δὲ ἴμφορῶ, ὁ
μαῦρος δὲ ἴμφορῶ, μ' ἀγγελοκροεὶ ὁ Χάρος»·
καὶ καθὼς οἱ ἥρωες τῆς δημοτικῆς ποιήσεως
ὑπαγορεύει καὶ αὐτὸς τὴν διαθήκην του, γεμά-
την ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ πρὸ
πάντων παραγγέλλει :

Θάψτε με δέχως κλαῦματα καὶ δέχως μυρολόγια,
Τουφέκια νὰ μοῦ ρίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Τουφέκια καὶ τραγούδι, ἄξιον τῆς μνήμης
τοῦ Νίκα τοῦ βοσκῶ, δὲν γνωρίζω ἄλλο ἀπὸ
τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἔργου του.
Ἡ ποίησις αὕτη ἔτσι ἐξαφνα ἐξεφύτρωσεν ; ἢ
ἀναγκαῖαι ἀφορμαί, καὶ ποῖαι, καταλλήλως τὴν

παρεσκεδάσαν ; Μᾶς συγκινεῖ· ἀλλὰ διατί
 μᾶς συγκινεῖ ; διατί βαθύτερον ἐδῶ, καὶ ἀσθε-
 νέστερον ἐκεῖ ; Ποία ἡ ἀρετή ; ποία ἡ κακία
 τῆς ; Βεβαίως τοιαύτης κριτικῆς ἀξίωσιν δὲν
 ἔχουν οἱ περιωρισμένοι λόγοι μου. Ἀλλὰ κάθε
 ποιητής, καθὼς καὶ κάθε καλλιτέχνης, καὶ ὁ
 κατὰ τὸ φαινόμενον ἀπλούστατος καὶ εὐνοητό-
 τatos, διὰ τὰ κατανοηθῇ ὀρθότερον καὶ διὰ τὰ
 ἀγαπηθῇ, ἀνάγκη διαφωτίσεως καὶ καταλλήλου
 προπαρασκευῆς τοῦ κοινοῦ. Ὅταν διαφωτίξης
 ἐν ἔργον, μίαν ιδέαν, εἶνε ὡς τὰ συνεργάζεσαι
 πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου, πρὸς τὸν γεννή-
 τορα τῆς ιδέας. Ὅσοι κηρύττουν ἀγόνους καὶ
 ματαίας τὰς συζητήσεις προδίδουν τὴν στενο-
 χωρίαν των μόνον ἢ τὴν ἀγνοίαν μιᾶς μεγάλης
 ἀληθείας : ὅτι καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἡ θεωρία
 εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τὴν δημιουργίαν καὶ ὅτι τὰ
 ζητήματα προπαρασκευάζουντὰ καλλιτεχνήματα.

Μᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ τὸν κόπον ὁ ποιητής
 τὰ ἀναζητήσωμεν ἡμεῖς τὴν δυσπρόσιτον πηγὴν
 ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ τὸ ἀθάνατο νερὸ τοῦ τρα-
 γουδιοῦ του· μᾶς τὸ ὑποδεικνύει μὲ ἀκρίβειαν ὁ
 Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης εἰς
 τὸν ποιητικόν του πρόλογον:

Συχνά μεο' ἐστὶ ἡλιοστάλαμμα καὶ μέο' ἐστὶ με-
 [σημέρι,

Κι' ὅταν κοιμῶνται τὰ νερά, καὶ βγαίνουν ἡ Νε-
 [ραῖδες

Καὶ συγκρατιοῦνται σὲ χορούς, τέτοια τραγούδι-
 [λέγουν.

Όταν ισκιώνουν τὰ ζερβὰ καὶ πέφτουν τὰ λιοπύ-
[οια,

Καὶ ρεβολοῦν βελάζοντας ἔς τες μάντρες τὰ κο-
[πιδία

Συυρίζοντάς τα ὁ νιὸς βισ-ός, τέτοια τραγούδια
[λέγει.

Ὁ ἀγωγιάτης, τες ἐρμιές, τὰ δάση ποῦ διαβζίνει,
Στὸν σάλζγον ὀκεῦ χτυπᾷ τὰ φορτωμένα ζᾷ του
Γιὰ νὰ περνᾷ τὸ μάκρεμά, τέτοια τραγούδια
[λέγει.

Όταν τὸ γλυκοχάραμμα ἔστα κοφ-δούνια φέγγει,
Ποῦ ἔστα χρυσᾷ τὰ ὀ-εῖρατοξυπᾷ ἡ χωριατοπούλα
Καὶ πάει ἐπὶ τὴ βρύση γιὰ νερό, τέτοια τραγούδια
[λέγει.

Τὰ καλοκαίρια τὰ ξανθὰ ποῦ οἱ ξενοδουλειτάδες
Θερίζουν αὐτοὶ ὀλονυχτίς τὰ καρπερὰ χωράρια
Μὲ τὸ φεγγάρι τὸ λαμπρό, τέτοια τραγούδια λέ-
[γουν.

Τες γεμωνιάτικες βραδιέ, ποῦ ἔστα βουνὰ χιονίζε
Γύρ' ἀπ' τὴν πύρα τοῦ σπιτιοῦ συναζονται ἡ
[κοπέλλες,

Καὶ πλέοντας ξόμπλια ὠρηίπλουμα, τέτοια τρα-
[γούδια λέγουν.

Ἄγουρος τοῦ χωριοῦ κ' ἐγώ, παιδί κ' ἐγὼ τῆς
[στάνης,

Ὅσες βολές, κάμπους, βουνά, στάνες, χωσιὰ δια-
[βάνω

Κι' ὀργώματα καὶ ποταμιές, τέτοια τραγούδια
[λέγω.

Τὸ ἡλιοστάλαμμα, κύριοι, τὰ κομισμένα νε-
ρά, τὰ ισκιωμένα πλάγια τῶν βουνῶν, οἱ ἴσκιοι

καὶ τὰ λιοπύρια, οἱ ἐρημιᾶς καὶ τὰ δάση, τὸ γλυ-
 κοχάραμμα ἔς τὰ κορφεβούνια, τὰ ξανθὰ καλο-
 καίρια, τὸ λαμπρὸ φεγγάρι, τὰ χιονισμένα
 βουνά, οἱ στάνες, τὰ χωριά, οἱ ποταμιές, οἱ
 βρυσηῦλες, ἀποτελοῦσι τὸ μέγα, ἔξω πάσης τέ-
 χνης καὶ πάσης ἀνθρωπίνης ἐπιρροῆς, τὸ μυ-
 ριόμορφον καὶ μυριόψυχον σύνολον, τὸ ὁποῖον
 ὀνομάζομεν Φύσιν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄλλο
 σύνολον τὸ κυριαρχοῦν μέσα εἰς τὰς πόλεις,
 ἀλλ' ἐξαρτώμενον ἀπὸ μυρίας ἀνάγκας, συρό-
 μενον ἀπὸ μυρίους χαλινούς, περικυπτόμενον
 ἀπὸ μυρίας ψαλίδας, πολύτεχνον καὶ πολύτυ-
 ρον. τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν Κοινωνίαν. Οἱ νε-
 ραῖδες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγοῦδια, οἱ
 βοσκοὶ ποῦ ὀδηγοῦν τὰ κοπάδια στὲς μάντρες,
 οἱ ζευγολάτες ποῦ γυρνοῦν στὸ χωριὸ ἀπὸ τ' ὄρ-
 γωμα, ἡ χωριατοπούλα ποῦ πᾶει στὴ βρύση
 γιὰ νερό, οἱ δουλευτάδες ποῦ θερίζουν τὰ καρ-
 περὰ χωράφια, οἱ παρθένες ποῦ πλέκουν τὰ
 ὠρχόπλουμα ξόμπλια, οἱ ἄγουρσι τοῦ χωριοῦ
 καὶ τὰ παιδιὰ τῆς στάνης, ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν
 τὸν λεγόμενον φυσικὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ τοῦ ὁ-
 ποίου δὲν ἐπέδρασαν ἀκόμη ἡ παιδεία καὶ ὁ πο-
 λιτισμός, πρὸς μόρφωσιν ἢ πρὸς παραμόρφωσιν
 αὐτοῦ· τὸν ἀγρότην, ὅστις εἶνε ἡ ἀντίθεσις τοῦ
 ἀστοῦ, καὶ φέρει ἐπὶ τῆς μορφῆς καὶ ἐπὶ τῆς
 ζωῆς του τὴν σφραγίδα τοῦ περιστοιχίζοντος
 κόσμου, ρωμαλέου, ἐλευθέρου. ἀληθοῦς, ὡς ὁ
 ἀστὸς φέρει τὰ ἔχνη τοῦ βίου τῶν πόλεων, ἀ-
 σθενικοῦ, ἀκαροῦ, ὑποκριτικοῦ.

Εἶνε ἀληθές ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα τὸ δύο ταῦτα ἀντικείμενα στοιχεῖα δὲν εὐρίσκονται ἀπολύτως χωρισμένα· ἀλλ' ἂν θελήσωμεν ἡμεῖς νὰ τὰ ἀποχωρίσωμεν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἕκαστον ἐν τῇ καθαρότητι καὶ τῇ αὐτοτελείᾳ του, ἀφ' ἑνὸς τὸ ἀστικὸν καὶ τὸ κοινωνικόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ φυσικόν καὶ τὸ ἀγρόδιον στοιχεῖον, θὰ εὕρωμεν ὅτι τὸ μὲν πρῶτον συνιστῶσι τὰ γνωρίσματα τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦμεν Πεζότητα· τὸ δεύτερον δὲ τὰ γνωρίσματα τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν Ποίησιν. Ἐκ τούτου βέβαια καὶ ἐξηγεῖται τὸ ἀκαταμάχητον θέληγγορον τὸ ὁποῖον ἐξασκοῦσι τὰ δημοτικά τραγούδια, τὰ αὐτοφυῆ δημιουργήματα ὅχι τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ τῶν λαῶν. Ἰστέμεθα ἐνώπιόν των ὡς πρὸ τῶν καλλίστων φαινομένων τῆς φύσεως. Καὶ τόσον βαθύτερον ἐλκυόμεθα ἀπὸ αὐτά, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν, ὅσον ἐκλεκτοτέραν τρέφομεν τὴν ψυχὴν καὶ φωτεινότερον τὸ πνεῦμα. Τὰ τραγούδια ταῦτα μᾶς ἐπαναφέρουν εἰς τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἥρωικὴν ἐνταυτῷ ἀπλότητα. Καὶ ἂν πιστεύσωμεν τὸν Γάλλον Φωριέλ, τὸν μέγαν θαυμαστὴν, μεταφραστὴν καὶ υπομνηματιστὴν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἂν ἡ ἡμιμάθεια ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τῆς ἀπλότητας, ἡ ἀληθῆς ἐπιστήμη ἀκαταμαχῆτως μᾶς ἐπαναφέρει εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν διδασκόμεθα πῶς ἡ ἀναγέννησις τῆς ποιήσεως, εἰς τὰς νεωτέρας ἰδίως φιλολογίας, καὶ πολὺ

Σημ
γὰρ τοῦ

περισσότερον κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἐσημειώθη ἐκάστοτε διὰ τῆς ἐπανόδου τῆς ποιήσεως. μᾶλλον ἢ ἤττον ζωηρᾶς, πρὸς τὴν φύσιν. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν κολουμήθραν τῆς φύσεως ἐβαπτίσθη ἡ γερμανικὴ ποίησις ἅμα ὡς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν ψευδοκλασικῶν. Ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς πατρίδος του ἐνεπνεύσθη ὁ Γκαίτε, εἰς τὰ ὅποια χρεωστεῖ καὶ ὁ Ἀϊνε ὅλον τὸ θέλγητρον τῆς ποιήσεώς του. Σκῶτος χωρικός ἐφύτευσε τὸ δένδρον τῆς νέας μεγαλοφαντάστου ἀγγλικῆς ποιήσεως καὶ μετὰ τὰ δροσερὰ νερά τῆς ψυχῆς καὶ τῆς γλώσσης τῶν βουνῶν τῆς πατρίδος του τὸ ἐπότισε. Τὸ ἀθάνατον μεγαλεῖον τοῦ Σαιξπηρικοῦ δράματος τὸ ἐξηγεῖ ὁ Ταῖν ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος ἀναπτύσσεται μέσα εἰς αὐτό. Ποία δὲ ἡ ἰδέα αὕτη; Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀαλίνωτος ἐκδήλωσις τῆς φύσεως. Τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν δογμάτων, μέσα εἰς τὰ ὅποια μούμια εἶχε καταντήσῃ ἡ γαλλικὴ ποίησις, ἔδωκεν ὁ Ρουσσῶ, ἄγγελος πρωτοστάτης τοῦ ρωμαντισμοῦ, ὑψώσας τὴν σημαίν τῆς φυσιολατρείας.

«Ὡς ποιηταί, ἀνακράζει ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποιήματα τῶν Φθινοπωρινῶν Φύλλων, ὁποῖος σᾶς πῆ πῶς ἡ τέχνη καὶ πῶς ἡ ποίησις εἶνε τὰ αἰῶνια συνειθισμένα μαγειρεύματα, πῶς εἶνε ὁ θόρυβος καὶ τὸ πληθος ποῦ ἀκολουθεῖ τὰ βήματά σας, πῶς εἶνε

τὸ πλούσιον σαλόνι μὲ τὰ παράξενα καὶ μὲ
τὴν ἀπραξίαν του, ἢ πῶς εἶνε τὸ συναπάντημα
τῆς ρίμας μὲ τὴ ρίμα, ὦ! μὴ τὸν πιστεύετε!
Ὡ πεινῶνταί ἱεροί, ἐμπνευσμένοι, ὑψηλοί, πηγαίνετε,
σκορπίζετε τὴν ψυχὴ σας ἐπὶ χιονοστέφανα καὶ
ἐστάνεμόρδατα κορφοβούνια, στὲς ἐρημιὰς ποῦ
τὸ πνεῦμα συμμαζώνεται, ἐπὶ δάση ποῦ τὰ
ξεφυλλίζει τὸ φθινόπωρο, ἐστὲς λίμνες ποῦ κοι-
μοῦνται μέσα στὸν ἴσκιον τῶν λαγκαδιῶν. Παν-
τοῦ ὅπου ἡ φύσις εἶνε χαριτωμένη καὶ ὠραία,
ἐπου φυτρώνει πυκνὸ τὸ χόρτο γιὰ τὸ κοπάδι
ποῦ βελάζει, ὅπου τὸ γίδι τὸ ἀκόλαστο δαγ-
κάνει τὰ ἀνθισμένα χαμόδεντρα, ὅπου τραγουδάει
ὁ βοσκὸς.... Γιατὶ ὅλα ὁ Θεὸς τὰ γεμίζει ὁ κό-
σμος εἶνε ὁ ναὸς του....»

Ὁ Κρυστάλλης δὲν ἔδωκεν αὐτὸς βέβαια
τὸ σύνθημα τῆς ἐπανόδου εἰς τὴν φύσιν, τῆς ἐν
τῇ ποιήσει λατρείας τῆς φύσεως. Μαζ ἡ μὲ τὴν
ἐλληνικὴν ἐλευθερίαν, ἐνῶ ἡ Εὐρώπη ἐθαύ-
μαζε τὴν καρτεροψυχίαν τῶν Ἑλλήνων τῶν
ἀγωνιζομένων ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὁμοῦ τὴν ἀ-
παράμιλλον δύναμιν τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῶν
Ἑλλήνων, ἐκελάδησεν ἡ ἐλευθερὰ ἐλληνικὴ ποίη-
σις, μὲ τὰς δύο πηγὰς τῆς ἐμπνεύσεως: τὴν ἡρωϊ-
κὴν καὶ τὴν δημοτικὴν. Ὁ μέγας μας Σολωμὸς
καὶ οἱ περὶ αὐτὸν μουςόπνευστοι ψάλλται τοῦ Ἰο-
νίου συνήνωσαν ἀρμονικώτατα ἀμφοτέρας καὶ ἀπε-
τέλεσαν ἐξ αὐτῶν βαθεῖαν λίμνην μέσα εἰς τὴν
ὁπταίαν καθρεπτίζεται ὁλος ὁ οὐρανὸς τῆς ποιή-
σεως ὁ Βαλαωρίτης ἔδωκε νέαν διεύθυνσιν εἰς

τὰ ποιητικὰ ὕδατα. Καὶ πρὸ δεκαετίας ἀκριβῶς εἰς μετρίοφων ποιητῆς, συνάδελφός καὶ συστασιοδρόμος. ἐδημοσίευσεν τὰ «Εἰδυλλία», μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐχάραξε νέον δρόμον συστηματικῆς καὶ ἐκ τοῦ συνεγγυς μελέτης τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀκριβοῦς ἐν ταύτῃ καὶ ἐλευθέρως ἀναπαρκεστάσεως αὐτῶν. Εἰς δύο ἀντίθετα ρεύματα σχίζεται ἡ νεωτέρα ποιητικὴ φιλολογίμας· εἰς τὸ ρεῦμα τὸ καθαρεῖον, σεβαστὸν κατὰ πολλά, ὅπως τὸ ἐκίνησεν ἡ ἱστορικὴ παράδοσις, καὶ εἰς τὸ ρεῦμα τὸ καθαρὸν, τὸ ὁποῖον ὁδηγεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω ἡ δύναμις τῆς φύσεως. Ὁ Κρυστάλλης ὅστις τὸ ρεῦμα τοῦτο ἠκολούθησεν, ἐσημείωσε τὸν δρόμον του μέσα εἰς αὐτὸ κατὰ τρόπον σημαντικόν· καὶ μολονότι δὲν τοῦ ἄφησε καιρὸν ὁ θάνατος νὰ καταστήσῃ στερεώτερον τὸ βάδισμά του καὶ νὰ δοκιμάσῃ ὅλην τὴν ἰσχύν τῶν πτερύγων του, ἐπρόφθασε νὰ δρέψῃ ἄνθη μετὰ τὰ ὠραιότερα χρώματα τῆς ἐλληνικῆς φύσεως, μετὰ τοὺς δροσερωτέρους μαργαρίτας τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτεύῃ, ἀνέλαβε καὶ οὗτος νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πρόγραμμα τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ κράτος φυσιολάτρινος πανθεισμοῦ, ὑπέβαλεν εἰς τοὺς ὁμοτέχνους τοῦ Ὀυγκῶ. Ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, γενικώτατον, ἐπιδέχεται ποικίλας καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον στενὰς ἢ εὐρείας ἐφαρμογὰς. Ὁ Κρυστάλλης ἠγάπησεν τὴν φύσιν ὡς ἀπλοῦς καὶ ταπεινὸς ἀγρότης· πρὸς ποιμενικὴν φλογέραν ἔψαλε τὴν ἀγάπην

του· ἄλλοι τὸ ἄσμη τῆς φύσεως τονίζουσι πρὸς
διαφορὸν ἔχον ἐν συνοδείᾳ ἄλλων ὀργάνων· ἄλλα
κατ' οὐσίαν· ἕκαστον ἀληθινὸν ἄσμη τὸ αὐτὸ
ποσὸν τῆς συγκινήσεως διερμηνεύει, ἀπὸ τὴν αὐ-
τὴν εὐγενεστάτην ἀνάγκην ἀπορρέει.

Κατὰ τὸ πνεῦμα, τὴν γλῶσσαν, τὸν ρυθμὸν
τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀνέπτυξε, καὶ κατὰ
μέγα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ὕλικόν αὐτῶν συνεσκέυ-
ασε τὸ ἄσμά του ὁ Κρυστάλλης.

Ἀνάθεμά σε, ξενη-ιά, μὲ τὰ φαρμάκια πῶχεις !
Θὲ πάρω ἔαν ἀνήφορο, νὰ βγῶ σὲ καρφοβοῦνι,
Νὰ βρῶ κλασάκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιὸ λιθάει,
Νὰ βρῶ καὶ μιὰ κρυόβρυσιν, νὰ ξαπλωθῶ ἐπὶ τὸν ἴσκιον,
Νὰ πῶ νερό νὰ δροσισθῶ, νὰ πάρω λίγη ἀνάσα,
Ν' ἀρχίσω νὰ συλλογισθῶ τῆς ξενητείας τὰ πάθη,
Νὰ εἰπῶ τὰ μαῦρα νιέρτιξ μὲν καὶ τὰ παράπο-
[νὰ μου.

Ἄνοιξε, θλιβερὴ καρδιά καὶ πικραμένο ἄχειλι,
Βγάλε λαῖνα χαμόγελο καὶ πτεκῆνα τραγούδι. κτλ.

Τὸ ποίημα τοῦτο πλέκουσι στίχοι τῆς δη-
μῶδους ποιήσεως καὶ στίχοι δημῶδεις τοῦ ποι-
ητοῦ· δύσκολα ξεχωρίζονται αὐτοὶ ἀπὸ ἐκείνους·
κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὁ ποιητὴς συχνὰ συναρ-
μολοῖ τὰ ἄσματά του, ὅμοια πρὸς ἀνθοδέσμας
τῶν ὁποίων τὰ ἄνθη καὶ τὰ φύλλα, στίχοι τοῦ
λαοῦ καὶ στίχοι κατὰ τὸν λαόν, στενῶς ἀναμι-
γνύονται, ὥστε νὰ ἀπαρτίξουν μακρόθεν ἐν ἀδι-
αχώριστον σύνολον. Οἱ ἄπειροι τῆς ποιητικῆς
διαθέσεως καὶ τῆς ποιητικῆς συνθέσεως θὰ θεω-
ρήσουν πιθανῶς ὡς ἀσυγχώρητον καὶ βέβηλον

ἀνάμιξιν τὴν τοιαύτην συνύφανσιν τῆς λαϊκῆς μετὰ τὴν ποιητικὴν ψυχὴν, τοῦ καθολικοῦ μετὰ τὸ ἀτομικὸν πνεῦμα. Ὁ Πλάτων παρωμοίασε τοὺς ποιητὰς πρὸς μελίσσας, ποῦ πετοῦν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τοὺς κήπους τῶν Μουσῶν καὶ τὰ μέλη δρέπουσιν ἀπὸ κρηνῶν μελιρρύτων. Τὸ εἰς μελίσσας προσιδιάζον τοῦτο ἀνθολόγημα, τὸ ὁποῖον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, καὶ ὁ Ὅρατιος ὁμολογεῖ ἐγκαυχώμενος, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν χυδαίαν προσοικειώσιν τῶν ξένων ἰδεῶν, μήπως δὲν τὸ ἐξήσκησαν οἱ Λατῖνοι λ. χ. ποιηταὶ καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τόσοι, ὅσοι ἐφιλοδόκησαν νὰ παρατείνουν ἐπὶ τῆς λύρας τῶν τὴν ἀρμονίαν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ψυχῆς; Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον τοῦτο ἐπιβάλλεται καὶ ἀρμόζει πρὸς ἐργασίαν ποιητικὴν ἀνάλογον μ' ἐκείνην τοῦ Κρυστάλλου, ὅπου ἡ προμελέτη ὀλίγον κρατεῖ, καὶ τελεῖται μία κάποια συνουσίωσις τῆς ψυχῆς ἐνὸς λαοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐνὸς ποιητοῦ.

« Ἡ Εὐρώπη ἀνομολογεῖ, σημειώνει κάπου ὁ ποιητὴς Ἰούλιος Τυπάλδος, ὅτι ἄλλο ἔθνος δὲν ἔχει μία δημοτικὴ ποίησις τόσον ὡραία ὥσ' ἐκείνη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ τυραννία ἐσθυσεν τὴν μάθησιν, ἀλλ' ἡ ποίησις ἐμείνε ζωντανή. Εἰς τὸν γέρον Ὀλυμπον ἀντηχοῦν τὰ τραγούδια τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος· οὔτε ὑπάρχει ποίησις εἰς τὴν ὁποίαν νὰ εἶνε τόσον στενὸς ὁ δεσμός μεταξὺ φαντασίας καὶ ἀγάπης, κοινωνίας

καὶ φύσεως. Καὶ τί δὲν ἐκφράζουν τ' ἀθάνατα τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ; τὰ τρυφερώ-
τερα αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς, τὸ μῖσος εἰς τὴν
τυραννίαν, τὴν χλαλὴν τοῦ πολέμου, τὰ παρά-
ποννα τοῦ σκλάβου, τὴν ἐλπίδα εἰς ἐκεῖνον ποῦ
τιμωρεῖ καὶ παρηγορεῖ, ἀφανίζει τὰ ἔθνη καὶ τ'
ἀναζῇ». Οἱ στίχοι τοῦ Κρυστάλλη δὲν τὸν ἀνα-
πλάττουν καὶ δὲν τὸν ἐκφράζουν ὁλόκληρον τὸν
κόσμον τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, ὡς ἀνωτέρω
ὑποδηλώνεται· ἀλλὰ πόσον οὐσιώδης εἶνε ἡ ὄψις
τὴν ὁποίαν μᾶς δεικνύουν ἐξ αὐτοῦ ! Ἐνδια-
τρίβουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μᾶλλον κάλλος τοῦ
κόσμου, εἰς τὸ γραφικὸν μέρος, εἰς τὸν χαρα-
τῆρα τοῦ τὸν εἰδυλλικόν. Ἄν ἐλαμβάναμεν ὑπ'
ὄψιν τὰς κλασικὰς διαιρέσεις, εἰς τὰ εἰδυλλία
θὰ τὰ κατετάσσαμεν τὰ ποιήματα τοῦ Κρυ-
στάλλη. Τὸν ἰδικόν μας Θεόκριτον δὲν θὰ τὸν
ζητήσωμεν βέβαια εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ διδα-
σκαλικὰς ἀπομιμήσεις τινῶν ἐκ τῶν καθαρευ-
όντων ποιητῶν μας, εἰς τὰ : «Ψάλλω τὸν κα-
λὸν ποιμένα, ψάλλω τὸν Ἀμνὸν δακρύων» καὶ
τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' εἰς τὰ τραγούδια τοῦ Κρυ-
στάλλη καὶ τοῦ Δροσίνη, εἰς τὰς ζωντανὰς ποι-
μενικὰς ἡθογραφίας, εἰς τὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἀ-
γροτικὰ ὕδατογραφήματα, εἰς τοὺς Μήτρος
καὶ εἰς τοὺς Δήμους, εἰς τὴ Λενιώ τῆς παπα-
διᾶς τὴν κόρη, εἰς τὴ Ρούσιω τὴν καπετάνισσα.
Ἡ ἐπιμοή εἰς ἐξωτερικοὺς τύπους καὶ εἰς
καθιερωμένους κανόνας δὲν ὠρελεῖ διὰ νὰ προ-

σεγγίσωμεν τὴν ψυχὴν τῶν προτύπων· ἐξ ἐναντίας μᾶς ἀπομακρύνει ἐξ αὐτῆς.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ποικίλων τύπων, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ πνεύματος, ἀνάγκη νὰ διακρίνω ἐνταῦθα δύο τοιοῦτους γενικωτάτους, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν γνώμην μου, περικλείεται πᾶσα ἡ ποίησις. Ἰπάρχουν ἄρ' ἐνὸς φιλόσοφοι ποιηταὶ καὶ ἄρ' ἑτέρου ζωγράφοι ποιηταί.

Ἰσως μεγάλοι ποιηταὶ δύνανται νὰ κληθῶσιν οἱ συμπλέκοντες ἀμφοτέρω τὰ ἀντικείμενα στοιχεῖα μὲ ἴσην λαμπρότητα καὶ δύναμιν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀναμιγνύονται εἰς ἀνίστους καὶ ἀνωμάλους δόσεις· ἀλλ' ὅταν χωριστὰ διακρίνονται, τὸ μὲν εἰς τοῦτον, τὸ δὲ εἰς ἐκεῖνον, ἀποτελοῦσι ποιητὰς ἐξόχως εὐχαρακτηρίστους, ὡς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα καὶ τὰ σώματα μέσα εἰς τὰ ὅποια ρέει ἀμίαντον τὸ αἷμα τῶν προγόνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀποτυπῶνται καθαρὰ ἀνόθευτος ἡ φυλὴ. Ὁ Κρυστάλλης εἶνε εἰς ἐκ τούτων. Δὲν εἶνε φιλόσοφος ποιητὴς· ἀπὸ δυσθεώρητα ὕψη δὲν ἐποπτεύει τὴν ἀκατάπαυστον ροὴν τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου· δὲν μελετᾷ τὸ ἄλυτον πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου· δὲν βλέπει τὴν φύσιν ὡς αἰσθητὸν μόνον σύμβολον τοῦ ὑπὲρ φύσιν νοητοῦ. Εἶνε ζωγράφος ποιητὴς· ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους εἰκονογραφεῖ· βλέπει, ἀλλ' ἀπὸ σιμά, τὴν φύσιν καὶ τὸν βίον, ἐφ' ὅσον οὗτος παρέρχεται ἀδιασπαστῶς συνενωμέ-

νος με αὐτὴν· δὲν ἐτάζει ὑψηλότερον τὰ καθόλου·
κατέρχεται κ' ἐξερευνᾷ τὰς λεπτομερείας τῆς
ζωῆς· προσκολλᾶται σφικτὰ καὶ ἀσκόπως εἰς
μόνον τὰ συγκεκριμένα καὶ ψηλαφητὰ· δὲν
ψάλλει λυρικούς ὕμνους· ἀφηγείται· μᾶς δει-
κνύει ἐκ τοῦ κόσμου μᾶλλον ὅ,τι γνωρίζει καὶ
ἀγαπᾷ ἢ ὅ,τι φαντάζεται καὶ ὀνειροπολεῖ. Δὲν
μᾶς ἀνυψοῖ τὸ πνεῦμα· μαγνήτιζει τὰς αἰσθήσεις.

Πόσους στίχους εἰμποροῦσα νὰ σᾶς ἀνα-
γνώσω ἐνταῦθα, δείγματα τοῦ εἶδους· στίχους
ὡς τὸ Ἡλιοβασίλειμα, ὡς ὁ Τρύγος, ὡς ὁ
Γάμος, καὶ τόσοι ἄλλοι. Φυσιογραφίαι, λάμ-
πουσai ἀπὸ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν δρόσον τῶν
χρωμάτων, εἰς τὰς ὁπείας διπλὴν ψυχὴν προσ-
δίδει ὁ ἄνθρωπος ὁ μέσα εἰς αὐτὰς ἐπιφαι-
νόμενος ὡς ἥρως τόσων ἀφελῶν καὶ δρα-
στικῶν σκηνῶν. Μεγάλῃ ἀρετῇ τῆς γραφι-
κῆς ποιήσεως εἶνε ὅτι μᾶς ἐμπνέει τὴν ἀγάπην
καὶ τὸ σέβας πρὸς τὴν φύσιν, μᾶς ἀπολλάττει
ἀπὸ τὴν ἀποχαυνοῦσαν αἰσθηματικότητα, ἣ ὅ-
ποία χάνεται πολλάκις μετὰ τὰ δάκρυα, μετὰ τὰ
νέφη καὶ μετὰ τὰς πομφόλυγας· μᾶς συμφιλιώνει
μετὰ τὸν πραγματικὸν κόσμον, μᾶς κάμνει νὰ
ἐξερχώμεθα ἀπὸ τὸ στενὸν μας ἐγώ, ἔχει τι
τὸ ροδοκόκκινον καὶ τὸ ὑγιές, καὶ τὸ ἐξόχως
ἰθαγενές, ἐνθυμίζει τὴν ἀπαράμιλλον καθαρό-
τητα τῆς ἐλληνικῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ εὐσχημάτι-
στον τῶν ἐλληνικῶν βουνῶν. Ἄν δὲν ἀπατῶ-
μαι, ἄρτιον ὑπόδειγμα τῆς δυνάμεως τοῦ ζω-

γράφου ποιητοῦ μᾶς παρέχει τὸ «Κέντημα
τοῦ Μαντηλιοῦ».

Στὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξενθὴ κάθετα κόρη
Κι' ὠρηόπλουμο λευκὸ χρυσοκεντάει μαντήλι,
Μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου τῆς ᾠάνισκι.
Τῇ θάλασσα κεντάει μὲ τὰ νητιά της ὅλα,
Κεντάει τὸν οὐρανὸ μὲ τὰ λαμπρά του ἀστέρια
Τῇ γῇ μὲ τὰ πολλὰ καὶ μὲ τὰ ὥραϊα λουλούδια,
Κεντάει κ' ἓνα βουὸ 'ψηλὸ' ψηλὸ καὶ μέγα·
Τὸ χάραμμα γλυκὰ προβάλλει 'εἰς τὴν κορφή του
Καὶ βίφεται ἡ κορφή καὶ τ' οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
Ροδόλευκη — Νερὰ καθάρια κι' ἀσημένια
Τὰ διάπλατα πλευρὰ ξετρέχουν κι' αὐλακώνουν.
Χιλιόχρονα, παλιά, βιθειά, ἰσκιωμένα ὁρμάνια
Κεντάει σιῆς λαγκαδιὲς μὲ πράσινο μεταξι·
Στοὺς ὄχτους, σιὰ ριζά, κοπάδια ἀσπρελογᾶνε
Καὶ φαίνονται βισκοί, καὶ 'εἰς ὅμοιο κεντίδι
Φλογέρες λὲς κι' ἀκούς, λὲς καὶ γροικᾶς τραγούδια
Βελάσματα βραχνὰ καὶ ἡχοὺς ἀπὸ τροκάνια.

'Ἄλλ' ἡ ἐκτύλιξις αὕτη ὡς ἐν μουσικῇ
εἰσαγωγῇ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
θαλάσσης μὲ πᾶν ὅ,τι κοινότερον κάλλος ἔ-
χουν δὲν φθάνει εἰς τὸν ζωγράφον ποιητὴν,
ὅστις προσηλώνων τὰ βλέμματα ἀνακαλύπτει
ἄλλας σκηνὰς τοῦ βίου, μερικωτέρας, ὁμοίως
εἰδυλλιακάς, καὶ ἐξακολουθεῖ ἀπαριθμῶν :

Στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
Μὲ καλαμιὲς χρυσές. Ἕνας ψαρᾶς στὴν ἄκρη
Πεζόβολον κραεῖ καὶ δόλωμα ἐτοιμάζει.
Κιμπον πλατὺν πλατὺν μὲ σμαρτζοῦνιο νῆμα
Ὀλόγυρα κεντάει. Στὴ μέση ἀπὸ τὸν κάμπο

Ποτάμι σιγαλὸ καὶ φιδωτὸ ξομπλιάζει
 Μὲ δάφνες, μὲ μυρτιᾶς καὶ μὲ δασιὰ πλατάνια,
 Μὲ ἀηδόνια, μὲ φωλιές· καὶ ἔστ' ὁ πανώριος ξόμπλι
 Τὸν φλοῖστος τοῦ νεροῦ θαρρεῖς καὶ ἄκοῦς, τῆς δά-
 [φνης

Τὸν μύρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαινεῖς,
 Πῶς τὸν κηλαϊδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις.
 Πῶς νοιώθεις τὸ ἀπαλὸ τῆς φυλλουριᾶς μουρ-
 [μούρι.

Ἦσ' τὴν ἀεροποταμιὰν ἀλάφι ζωγραφίζει
 Ποῦ σκύφται τὰ νερὰ νὰ πῇ τὰ χρυσταλλένια
 Καὶ ξάφνου σαΐτια ἔτ' ἡν πλέτῃ τὸ λαβώνει.
 Στρέφεται αὐτὸ κυττάει μὲ πόνο τὴν πληγὴν του,
 Πάσχει ν' ἀπαλλαχτῇ, δὲ δύνεται τὸ μαῦρο,
 Κι' ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ τὰ δέντρα γύρω
 Βοήθεια λὲς ζητάει.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ξανθὴ κόρη ποῦ κεντάει τὸ
 μαντίλι κατὰ ζητεῖ ἀκόμη νὰ βάλῃ μέσα εἰς
 αὐτό, πλησιέστερον εἰς τὴν ζωὴν τῆς καὶ ἀγα-
 πητότερον τὴν νεότητά καὶ τὸ κάλλος τὸ ἀν-
 θρώπινον· καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ κέντημα :

Ὀλόβρα ἀπὸ τὸν κάμπο
 Πλήθος μικρὰ χωρὰ κεντάει, χωράφια ἀλλοῖθε
 Μὲ ὀλόχρυσά σπαρτὴ, μὲ θημωνιές, μὲ ἁλώνια.
 Πράσιν' ἀμπέλια ἀλλοῦ μὲ κίτρινα σταφύλια,
 Κίτρινα ὅσ' ἡ φλουριὰ καὶ ἔμμορφα κοπελούδια
 Ποῦ μπαίνουν μὲ πλεχτὰ καλὰ ἄγια καὶ τρυγᾶνε

Καὶ μετὰ τοῦτο τί ὑπολείπεται ; τὸ ἰδανί-
 κόν τῆς ξανθῆς κόρης, συντροφευμένον ἐπαξίως
 μὲ τὰ μαγικώτερα τῆς φαντασίας δημιουργή-
 ματα, καὶ ἀκολουθοῦμενον ἀπὸ τὸ πολυτιμότε-

ρον πάντων ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδίαν ποῦ κρατεῖ
τὸ μαντήλι, τὸν μικρόκοσμον αὐτόν, εἰς τὴν
πλέον ληχταριστὴν στιγμὴν τοῦ βίου.

Γάμον ἀρχοντικὸν ἔς ἓνα χωριὸ πλουμίζει,
Μὲ νύφη, μὲ γαμπρό, μὲ φλάμπουρα, μὲ ψίκι.
Δοάκους ἄλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες καὶ νεράϊδες,
Κεντάει κ' ἓνα γιαλὸ μὲ ζαφειρένια πλάτι.
Στὴν ἄκρη τοῦ γιγλοῦ τὴν ἴδια τὴ θωριά της
Ὀλόφαντῃ ἱστορεῖ ἀπὸ ἐμμορφιά καὶ νιότη
Καὶ πλοῦτο καὶ ἀργοντιά, καὶ ἑστὰ λευκά της χέ-
[ρια

Τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὠρηόπλουμο μαντήλι,
Μαντήλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι,
Ἀνάρρη τὸ κεντάει, κι' ὅλο τοῦ λέει τραγούδια.

Τί λείπει μόνον ἀπὸ τὴν εἰκόνα ; ἐκεῖνος, ὁ
γυμνός· ἄλλ' αὐτὸς δὲν ζωγραφίζεται· ψάλλε-
ται μόνον· δὲν εἶνε πλέον ἢ γραφικὴ παράστα-
σις, εἶνε τὸ μουσικὸν ὄνειρον τῆς κόρης :

Μαντήλι πλουμερὸ καὶ χρυσοκεντημένο.
Ποῖς νᾶνε τάχα ὁ νιὸς ὅπου θὰ σ' ἀποχτήσῃ ;
Ποῖς νᾶνε τάχα ὁ νιὸς ποῦ μ' ἓνα δαχτυλίδι,
Μαντήλι μου ἀκριβό, κανίσκι θὰ σὲ πάρῃ ;
Ποῖς νᾶνε τάχα ὁ νιὸς ποῦ μ' ἓνα φίλημά του
Γλυκὸ καὶ φλογερό, ἀπ' τὸ λευκὸ μου χέρι
Στὴν κλινὴν τὴν ἀγνὴν θὰ μ' ὀδηγήτῃ νύφη ;
Ποῖς νᾶνε τάχα αὐτός ; Πέτε μου, ἐσεῖς, δεν-
[τ. ἀκία,

Κ' ἐσεῖς, καλὰ πουλιά. Μουρμούρισέ μου ἀγάλια
Ἐσύ, ὦρατε γιαλὸ καὶ γαλανὸ οὐρανὸ μου !
Ἐσύ φτερουγίζετὲ καθάριε λογισμέ μου,
Γιατί δὲ μοῦ τὸν λέει, γιατί δὲν μοῦ τὸν δείχνετε,

Γιατί μιὰ ώραία βραδιά κρυφά δὲ μοῦ τὸν φέρνεις
Σὰν ὄνειρο χρυσὸ γλυκὰ ἐστὴν ἀγκαλιά μου ;

Τὸ Κέντημα τοῦ Μαντηλιοῦ, ὅπως διακρίνε-
ται κατὰ τὴν γνώμην μου, ἀνάμεσα εἰς τὰς σελί-
δας τοῦ «Τραγουδιστῇ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς Στά-
νης», διὰ τὴν ποίησιν, ὁμοίως διακρίνεται καὶ διὰ
τὸν ρυθμόν. Τὸ μέτρον δὲν εἶνε πλέον ὁ κλασικὸς
δεκαπεντασύλλαβος τῶν δημοτικῶν, ἀλλ' ὁ δε-
κατρισύλλαβος ἱάμβος. ὅχι ὅπως λαμπρῶς τὸν
ἀνέπτυξεν εἰς τὴν σοφὴν μετάφρασιν τοῦ «Ἀμλέ-
του» ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς, ἀλλ' ἀπλοποιημένος
καὶ αὐτὸς δημοτικώτατα. Τὴν μελωδίαν τοῦ γορ-
γοῦ καὶ μονοτόνου μέτρου τοῦ «Ἀσματος
τοῦ Χιαδάθα», ἀριστουργήματος τοῦ Λογκφελ-
λῶ, ἀγνῆς ἐμπνεύσεως τῆς φύσεως γνωστο, κ'
ἐδῶ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ κ. Περβάνογλου,
παρωμοίασαν οἱ κριτικοὶ πρὸς τὰς φωνὰς τῆς φύ-
σεως, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν ἀπαυδᾷ ἐπαναλαμβά-
νουσα τοὺς αὐτοὺς ἤχους. Φωνὴ τῆς φύσεως
εἶνε ὁ ρυθμὸς καὶ εἰς τὰ δημοτικά μας τραγού-
δια καὶ εἰς τοὺς στίχους τοῦ Κρυστάλλη μέσα
εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ρυθμὸς οὗτος ἐπαναλαμβάνε-
ται πιστῶς καὶ εὐρώστως. Ἀλλ' ὅπως ἡ γλῶσ-
σά ἡ δημοτικὴ, καθὼς τὴν μεταχειρίζονται οἱ
ποιηταί, δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν στενώ-
τερον κύκλον τῶν ἰδεῶν, τῶν λέξεων, καὶ τῶν
σχηματισμῶν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, οὕτω
καὶ τὰ δημοτικὰ μέτρα, εἰς τῶν ποιητῶν τοὺς
στίχους, δὲν ἀπομένουν στάσιμα, ἀλλ' ἀναπτύσ-
σονται διὰ σοφῶν μετακινήσεων καὶ ἀρμονικῶν

μεταβολῶν. Ὁ Κρυστάλλης, μὴ ἐξελθὼν τοῦ ἀφελοῦς δημοτικοῦ κύκλου, δὲν ἤσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ διαμορφώσῃ τεχνικώτερον τοὺς ρυθμούς του, καθὼς ἄλλοι ἔπραξαν· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κύκλον τοῦτον διακρίνεται ὡς ὑπέροχος διαχειριστὴς τοῦ δημοτικοῦ στίχου ἐν τῇ καθαρᾷ δημοτικῇ μορφῇ του, ἀποφεύγων τὰς ἀηδεστάτας χασμωδίας, τὰς ὁποίας οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ποιητῶν μᾶς ὑψωσαν εἰς περιωπὴν νόμου, καθὼς καὶ κάθε τι χαλαρόν, ρευστόν, καὶ κικέφωνον.

Τὸ Κέντημα τοῦ Μαντηλιαῦ δὲν εἶνε ὑπερβολὴ ἂν εἴπωμεν ὅτι μᾶς συγκινεῖ ὡς βραχεῖα, ἀλλὰ γλυκεῖα ἀπήχησις ποιημάτων μεγάλων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κόσμος ὅλος περικλείεται, ποιημάτων ὡς ἡ Ὀμηρικὴ Ἀσπίς τοῦ Ἀχιλλέως· καὶ τὸ «τραγούδι τῆς Καμπάνας» τοῦ Σίλλερ. Ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς δείχνει ὅτι τὴν ἀκραιφνή, τὴν ὑψηλὴν ποιήσιν δὲν ἀποτελεῖ ἡ γραφικότης μόνη τῶν εἰκόνων· ἀνάγκη πρὸς τοῦτο τῆς εἰσαγωγῆς καὶ στοιχείου τινὸς πνευματικωτέρου, δυσκολοεκφράστου, ἐνδομύχου, γενικοῦ· χρειάζεται ἡ ψυχὴ, τὴν ὁποίαν ὁ ζωγράφος ποιητὴς ἐμφυσᾷ εἰς τὴν εἰκόνα του, διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ ὄχι ἀπλῶς ζωγραφίαν λαλοῦσαν, ἀλλὰ ποίησιν. Διότι τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο πάντοτε εἶνε τὸ προζύμι τὸ ὁποῖον κάμνει νὰ ἀναιδαίνῃ ὁ ζωφόρος ἄρτος τῆς ποιήσεως. Μᾶς φαίνεται τὸ Κέντημα ἀνώτερον τῶν ἄλλων ποιημάτων τῆς σειρᾶς τὰ ὁ-

ποῖα παρὰ τὴν περιγραφικὴν των χάριν καὶ τὴν δροσερότητα καὶ τὴν δύναμιν, δὲν διαθέτουν· τὴν ψυχὴν εἰς ρεμβασμὸν ἀόριστον, δὲν πληροῦνται καὶ δὲν φρίττουν ἀπὸ τὴν λαχτάραν, — ἃς μοῦ συγχωρηθῇ ἡ ἔκφρασις — τοῦ αὐράτου. Διότι, ἀφοῦ ἀνέφερα κατὰ τί ὑπερέχει ἡ ζωγραφίζουσα ποίησις, καιρὸς νὰ σημειώσω καὶ κατὰ τί ἄραγε ὑπολείπεται. Αὐτὰ τὰ χαρίσματα τῆς ὅταν γίνεται χρῆσις των κατάκορος μεταβάλλονται εἰς ἐλαττώματα. Γνωρίζομεν πόσον εὐκόλα καὶ ἐπὶ τῶν ροδινωτέρων χειλέων τὸ μεῖδιμα μεταβάλλεται εἰς μορφασμὸν.

Ἡ ὑπερτίμησις τῆς σημασίας τῆς περιγραφῆς ἐν τῇ ποιήσει, ἡ μακρὰ χρονοτριβὴ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τῆς περιστοιχοῦσης φύσεως, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν προσδίδῃ τι τὸ μικροχαρές, καὶ ὅταν ἀκόμη γίνεται μὲ τὴν προσήκουσαν γνώσιν καὶ ἀκρίβειαν, καὶ τότε ἐπενεργεῖ ὡς κάποιον βάρος. παρεμποδίζον τὸ ἐλαφρόν, αἰθέριον, ἐλεύθερον πτερύγισμα τῆς Μούσης. Ὅχι διότι καὶ μὲ τὸ βάρος τοῦτο ἡ ποίησις δὲν εἴμπορεῖ νὰ συγκινῇ, ὅχι διότι καὶ τότε δὲν εἴμπορεῖ νὰ παρατάσῃ στίχους λάμποντας ἀπὸ τέχνην καὶ ἀπὸ ζωὴν, ἀλλὰ διότι πλησιάζει τότε περισσότερο εἰς τὸ πεζογραφικὸν στοιχεῖον, τὸ φύσει ἀναλυτικόν, ἐπιστημονικόν, ἀκριβολόγον, καὶ σαφές εἰς τὸ ἔπακρον. Ἐνῶ τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον, ὡς ἀναπτύσσεται κυρίως εἰς τὴν φιλοσοφοῦσαν ποίησιν, κατ' ἐξοχὴν συνθετικόν, ἔχει τι τὸ ἀόριστον καὶ τὸ ἀνήσυχον, τὸ βαθύ

καὶ τὸ μυστηριώδες, καθὼς αὐτὸ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀπείρου.

Σημεῖον τῆς ποιητικῆς φύσεως εἶνε ἡ ταχύτης μεθ' ἧς αὕτη ἀναπτύσσεται μεταδαινουσα ὡς διὰ πινδαρικῶν ἀλμάτων ἀπὸ τὰ ἀτελέστερα εἰς τὰ τελειότερα. Ἀπὸ τὸν «Καλόγερον τῆς Κλεισούρας», τὸ πρωτόπειρον δοκίμιον τοῦ Κρυστάλλη μέχρι τῶν «Ἀγροτικῶν» ἡ διαφορὰ εἶνε ἀπειρος. Μέγα δὲ τὸ πῆδημα καὶ ἀπὸ τῶν «Ἀγροτικῶν» εἰς τὸν «Τραγουδιστὴ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης».

Τὰ «Ἀγροτικά» ὅπου εὕρισκομεν τόσους ὠραίους στίχους, ἐκτὸς ποιμενικῶν τινῶν σκηνῶν σχεδὸν ἀφύγων ἐν τῇ συντομίᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ των, ὅλα σχεδὸν ἐμπνέονται ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας, ἀπὸ τὸν μυστηριώδη καὶ κατ' ἐξοχὴν ποιητικὸν κόσμον τῶν παραμυθιῶν καὶ τῶν παραδόσεων. Ἀλλὰ ταῦτα μεθ' ὅλον τὸ σφριγηλὸν κάλλος, ἡ.χ. τῶν τελευταίων στίχων τῆς Νύχτας καὶ τοῦ Ἥλιου, ὅλης σχεδὸν τῆς Χιονούρας, μεθ' ὅλας τὰς χάριτάς των, ὑπολείπονται τῆς σημασίας τῶν θεμάτων αὐτῶν· βλέπεις ὅτι ἄλλως ἔπρεπε νὰ τὰ ἀναπτύξῃ, καὶ μὲ κάποιον νόημα ἔπρεπε νὰ τὰ σφραγίσῃ ὁ ποιητής· λέγουν πολλά, καὶ συγχρόνως δὲν λέγουν ἀρκετά. Καὶ ὅμως τίποτε ποιητικώτερον ἀπὸ τὸν μῦθον, τίποτε ἀληθέστερον καὶ ὠραιότερον αὐτοῦ, ὅταν καταλλήλως τὸν διαχειρίζεται ὁ ποιητής. Καὶ μόνον ὑπόδειγμα τοιαύτης ποιητικῆς, ἀληθοῦς καὶ ὠραίας

μυθοπλαστίας ἀπαντῶμεν εἰς τὸν «Τραγουδιστὴν» τὸ Γεφύρι τοῦ Μανώλη.

Τ' Ἀγγελοκάστρου ὁ βασιλεὺς διαλάλησε μιὰ
[μέρα :

— Ποιὸς εἴμπορεῖ τῇ λίμνῃ μου νὰ σκεῖρῃ πέρα
[ὡς πέρα.

Καὶ ποῶς ἐστὶ σύγνεφα ᾠηλὰ κοπάδια νὰ βο-
[σκήσῃ ;

Ἐστὶ ρέμμα τοῦ Ἀσπροπόταμου ποιὸς εἴμπορεῖ νὰ
[στήσῃ

Ἐστὶ χρόνος ἀπάνου πέτρινο γεφύρι ; Ἄς ἔρθῃ ἐμ-
[πρὸς μου.

Διαμάντια, ἀσήμι, μάλαμα, καὶ ὅλο τὸ βιὸ τοῦ
[κόσμου

Νὰ τοῦ χάρισω ἀμέ ρητα.

Δὲν ἄνοιξ' ἓνα στόμα
Κι' οὐδ' ἓνας δὲν ἐμίλησεν. Ὡραὶς περνοῦν ἀ-
[κόμα,

Κι' ἀπὸ τὰ πλήθη ὁμορφονίδος σὰ σταυραῖτ' οὗ πε-
[τιέται

Κι' ἔρχεται ἐμπρὸς ἐπὶ Βασιλεῦς καὶ τέτοια ἀ-
[πολογεῖται :

— Τῇ λίμνῃ σου ἂν δὲν εἴπορῶ νὰ σκεῖρῶ νὰ
[θερίσω,

Οὔτε ἐστὶ σύγνεφα ᾠηλὰ κοπάδια νὰ βοσκήσω,
Ὅμως γεφύρι πέτοινο ἔμπορῶ νὰ θεμελιώσω

Ἐστὶ ρέμμα τοῦ Ἀσπροπόταμου ἐπὶ χρόνον ἀ-
πάνου. Ὡς τόσο

Διαμάντια, ἀσήμι, μάλαμα καὶ ὅλο τὸ βιὸ τοῦ
[κόσμου

Δὲ σ' ὅ γυρεύω χάρισμα. Γυναῖκα, ἂν θέλῃς, δός
[μου

Τὴν κόρη σου.

Καὶ ἡ κόρη κρυφὰ τὸν ὠνειρεύονταν. Ὁ βασιλεὺς θὰ ἐκτελέσῃ τὸν πόθον του, ἀλλ' ἂν μετὰ ἓν ἔτος τὸ ρέμμα δὲν θερλῶθῃ, ὁ τεχνίτης θὰ πληρώσῃ τὴν τόλμην μετὰ τὸ κεφάλι του. Ἀρχίζει ἡ τεραστίαν ἐργασία. Ὁ ἔρως τὴν ἐμψυχώνει. Τὸ ρέμμα εἶνε βαθύ. Τὸ ἰδανικὸν ἀπροσπέλαστον. Ἡ κεφαλὴ, τοῦ πρωτομάστορος κινδυνεύει. «Κ' ἔκλαιε τὸ παλληκάρι, ἔκλαιε σιμὰ καὶ ἡ ἀγάπη του» Οἱ νεοραῖδες ἀποκαλύπτουν εἰς τὴν κόρην ὅτι μόνον μετὰ τὴν θυσίαν μιᾶς παρθένου τὸ γεφύρι θὰ στηθῇ. Τὸ κῆμα γίνεται μνημὴς τῆς. Ἀλλ' ὁ Ἀσπροπόταμος τιθασσεύεται.

Τῷ τῆσα τὸ γεφύρι μου ἦν φηλὸ καὶ στοιχειωμένο,
Καὶ τῷ δόρφρ' κεφάλι μου δὲ θὰ τοῖδ' ἔσῃ νομμένο.
Διαμύντια, ἀτήμι, μάλα καὶ βίδος δὲν σοῦ ζη-
[τοῦσα,

Τάμμε τὴν κόρην σου ἤθελα ὅπου τὴν ἀγκιποῦτα,
Καὶ τῶρα πῦρ τὸ στέριωσα, θὰ πάω νὰ τὴν εὐρῶ.
Καὶ πάει καὶ ρίχνεται καὶ αὐτὸς μέσ' ἐπ' Ἀσπρου
[τὶ νερό.

Τὸ Γεφύρι τοῦ Μανώλη. Αἰσθανόμεθα ὅτι ὑπὸ τὸ νόημα τοῦ ὠραίου μύθου, τὸ σαφῶς διατυπούμενον, λανθάνει καὶ ἄλλο τι νόημα γενικώτερον, ὡς συμβαίνει εἰς πᾶσαν ὑψηλὴν ποίησιν· ἀναγινώσκοντες μεταξὺ τῶν γραμμῶν των πλὴν τῶν στίχων του καὶ ὅ,τι κρύπτεται μέσθ' εἰς αὐτούς, καὶ συνοδευόμεθα ἀπὸ τὸ βαυκαλῆμα τῆς ρίμας, τῆς ὁποίας ἐξαιρετικῶς κάμνει χρῆσιν ὁ ποιητής, τῆς ρίμας, ἢ

ὅποια τόσον τὸ ἀπαλύνει, τόσον τὸ καθιστᾷ μουσικόν, καὶ λησμονοῦμεν τὴν πραγματικότητα, καὶ βυθιζόμεθα εἰς τὴν ροδοκύανον χώραν τῶν ὀνείρων. Διὰ τοῦτο εἰ ἐρασταὶ τῆς ἀγγνῆς, τῆς ἀκράτου ποιήσεως, λαμβάνοντες ἀὰ χεῖρας τὸν «Τραγουδιστὴν τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης», ἀφοῦ διέλθωσιν εὐαρέστως τόσας ὠραίας σελίδας, ἀφοῦ ἐντρυφήσουν εἰς τὸν Κούρο, τὸ Γένο, τὴν Περδικομμάτα, τὸ Σκάρο, ἀναπύονται εὐαρεστότερον εἰς τὸ Κέντημα τοῦ Μαντηλιοῦ καὶ εἰς τὸ Γεφύρι τοῦ Μανώλη.

Καὶ ὅμως ἀπὸ τὰς ὀλίγας σελίδας τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ «Τραγουδιστῆ» ἀπὸ τὰ «Τραγοῦδια τῆς στάνης», κυρίως ἐμφαίνεται ἡ μεγάλη δεξιότης τοῦ Κρυστάλλη, ἡ ἰδιουφυΐα του ὡς τεχνίτου τοῦ στίχου καὶ τῆς γλώσσης. Τὰ ποιήματα ἐκεῖνα τὰ αὐστηρῶς καὶ σχεδὸν ὡμῶς τασπίνικα, μετὰ τὴν δραματικὴν γοργότητα τῶν διαλόγων, μετὰ τὴν ἔκτασιν καὶ μετὰ τὴν ἔντασιν τῶν περιγραφῶν, μετὰ τῶν στίχων τὸ συνεπτυγμένον, μετὰ τοῦ ὕφους τὸ τραχύ, μετὰ τὸ ἐξεζητημένον καὶ ἁπλῶς καὶ τὸ σπάνιον τῶν λέξεων, αἱ ὅποια στενοχωροῦν καὶ σκανδαλίζουσι τοὺς ἀστικώτερον ἀνατεθραμμένους, τὰ ποιήματα αὐτά, τὰ ἀπρόσιτα εἰς τὰς γυναῖκας, διὰ τὴν ἑλλειψιν πάσης αἰσθηματολογίας, καὶ ἀπαρέσκοντι εἰς πολλούς, ὡς ἐκ τοῦ θέματος καὶ τῆς κατασκευῆς των, εἶνε τὰ τολμηρότερα καὶ μᾶλλον πρωτοτύπως συν-

τεταγμένα. Ἄν δὲν ἐξορίωνται εἰς ὕψος, ἀλλ' ἐκτείνονται εἰς ἥθος· καὶ εἶνε ὥραϊα, διότι εἶνε ἐκφραστικά· γνήσιαι ποιμενικαὶ ζωγραφίαι· ὑπὲρ τὸ δέον μάλιστα. Πρὸ παντός τοῦ εἶδους τοῦ τοῦ τὰ ποιήματα, πλὴν τῶν ἄλλων τοῦ «Τραγουδιστῆ» καὶ τῶν «Ἀγροτικῶν» ἀκόμη, φανερώουν ὅτι μαζῇ μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, μαζῇ μὲ τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν καὶ τὴν ἐκ τῶν βιβλίων συμπληρωματικὴν γινώσκιν τῆς ἀγροτικῆς φύσεως καὶ τοῦ ποιμενικοῦ βίου, μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς φιλολογικῆς διαμορφώσεως τοῦ Κρυστάλλη ὁ ραψῳδὸς τὸν Μνημοσύνων, τοῦ Θανάση Διακού καὶ τοῦ Φωτεινοῦ. Μετὰ τὴν διαφοράν οἱ παρὰ τῷ Βαλαωρίτῃ ἐπικρατεῖ τὸ ἥρωικόν καὶ τὸ μέγα, τὸ ἐπικόν καὶ τὸ ρομαντικόν, τείνον πρὸς ὠρισμένον σκοπὸν ὑψηλῶς πατριωτικόν. Ἐνῶ παρὰ τῷ Κρυστάλλῃ ἐπικρατεῖ τὸ εἰδυλλιακόν καὶ τὸ ταπεινόν, τὸ ἐπικόν καὶ τὸ κλασικόν, αὐτὸ μέσον ὁμοῦ καὶ σκοπός. Ἡ ποίησις τοῦ Κρυστάλλη μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ Βαλαωρίτου ἐπεφάνη ἀνάλογος τρόπον τινὰ πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐμφάνισιν τῶν εὐτέχνων καὶ ἀκριβολόγων Parnassiens μετὰ τοὺς μεγαλοστόμους ψάλτας τοῦ ρομαντισμοῦ.

Ἐτερον βαλαωριτικὸν γνῶρισμα καὶ λίαν χαρακτηριστικὸν τοῦ Κρυστάλλη, εἶνε ἡ χρῆσις ἰδιωματικῶν ἢ σπανίων λέξεων. Πρὸ τίνος χρόνου ἐτύχε νὰ σημειώσω τὰ ἐξῆς προκειμένου περὶ τῆς χρήσεως τῶν λέξεων τούτων, τὰ ὅποια δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ ἐπαναλάβω ἐν-

ταῦθα. «Τῶν λέξεων τούτων ἡ χρῆσις, ἔλεγα, εἶνε σχετική, καὶ δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις, νὰ εἶνε ἄγνοπος, σκόπιμος, ἀπαραίτητος, περιττή. Ὅταν δύναται τις νὰ ἐκφράσῃ ποιητικῶς τὰς ἰδέας του καὶ τὰ αἰσθήματά του, διὰ τῶν κοινῶν καὶ τῶν οἰκειοτάτων λέξεων, ἀνάγκη δὲν θὰ ᾔτο δι' αὐτὸ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰς ἀσυνήθεις καὶ τὰς σπανίας. Ἀλλ' ὅταν ἡ χρῆσις τῶν ἀσυνήθων καὶ σπανίων τούτων ὑπαγορεύεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, ὁ ποιητὴς ὁ ἀποστέργων τῶν τοιούτων χρῆσιν ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι θὰ καθίστατο δυσπρόσιτος, καὶ ἐπομένως δυσάρεστος εἰς ἄλλους, ὁποῖουσδήποτε, πράττει ἔργον ἀντικαλλιτεχνικόν. Ἄν ὑπάρχῃ ποιητὴς παρὰ τῷ ὁποίῳ πληρέστατα νὰ δικαιολογῇται ἡ χρῆσις τῶν ἀσυνήθων λέξεων οὗτος εἶνε ὁ Βαλαωρίτης... Αἱ παρ' αὐτῷ ἀπαντῶσαι λέξεις, τὰς ὁποίας πολλοὶ ἀπεδοκίμασαν ἢ ἐμυκτήρισαν, ἀρμονικῶς ἐπακολουθοῦσιν εἰς τὴν φύσιν τῆς ποιήσεως αὐτοῦ». Τὰ ἀνωτέρω πολὺ περισσότερον ἐφαρμόζονται εἰς τοὺς στίχους τοῦ Κρυστάλλη. Ὑπάρχουν αὐταὶ ἀφθονώτερον ἐσπαρμέναι εἰς τὰ Τραγούδια τῆς Στάνης, ἐκεῖ ὅπου, ὡς εἴπομεν ἤδη, ὁ ζωγράφος ποιητὴς ἐξαντλεῖ τὰ ἐφόδια τῆς τέχνης του, καὶ ὑπερβάλλων τὰ ὅρια αὐτῆς, προσεγγίζει εἰς τοῦ πεζογραφικοῦ κόσμου τὰ σύνορα καὶ προαγγέλλει τὸν συγγραφέα τῶν θαυμασθέντων «Πεζογραφημάτων», ὡς τὰ «Χαλάσματα», τὰ «Μάρμαρα», ἢ «Εἰκόνα»· ἀλλὰ

πεζογραφήματα ταῦτα ὄχι ὀλιγώτερον ποιητικά, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν αὐτὴν πνοήν, ὑπακούοντα εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, καὶ κατὰ συνέπειαν συντεθειμένα εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ὡς ἀπαιτεῖ καὶ ἡ μᾶλλον στοιχειώδης λογικὴ τῆς φιλολογικῆς δημιουργίας. Πρὸ τίνος χρόνου εἰς ἐπιστήμων διήρει τὰς λέξεις εἰς αἰσθητικάς, αἵτινες γενικεύουν, ἐξιδανικεύουν τὰ ὑπ' αὐτῶν σημαινόμενα, καὶ εἰς ὀρθολογικάς, αἵτινες τὰ ἐπεξηγοῦν καὶ τὰ ἐξιδικεύουν. Μέγα μέρος τῶν σπανίων δι' ἡμᾶς λέξεων τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ Κρυστάλλης, δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν κατηγορίαν. Ὅσον γενικωτέρα ἡ ἐμπνευσις τοῦ ποιητοῦ τόσο ὀλιγώτερον ἐπιβλητικὴ ἡ ἀνάγκη τῶν εἰδικῶν, οὕτως εἰπεῖν, λέξεων. Μολονότι δὲν ἀποτελοῦσιν ἀσύνηθες φαινόμενον οἱ ποιηταί, καὶ οἱ μᾶλλον συντηρητικῶς μεταχειριζόμενοι τὴν γλῶσσαν, ὁσάκις ἀρέσκωνται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν λέξεων ὄχι τετριμμένων ἀπὸ τὴν κοινὴν τὴν καθημερινὴν χρῆσιν, ἀλλὰ λέξεων δυσευρέτων, αἱ ὁποῖαι στίλβουν ὡς νεόκοπα νομίσματα, θάλλουσιν ὡς ἡ νεότης, καὶ παρουσιάζουν καὶ κάποιον κάλλος ἀνεξάρτητον τοῦ νοήματός των. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον εἰς ζωγράφον ποιητὴν ὡς ὁ Κρυστάλλης, ἐκ τοῦ πλησίον παρακολουθοῦντα τὴν συγκεκριμένην πραγματικότητα, ζητοῦντα νὰ συλλάβῃ τὴν λεπτομέρειαν, θηρεύοντα τὴν κυριολεξίαν, τὴν ἀκρίβειαν, εἰς πᾶν ὅ,τι περιγράφει καὶ στιχοῦρ-

γεῖ, γλῶσσα τοιαύτη δὲν ὑπαγορεύεται ἀπὸ τῆς φαντασίας τὴν ἰδιοτροπίαν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τέχνης τὴν ἀνάγκην. «Μόνον διὰ τῆς γλῶσσης ἐκείνης θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκφρασθοῦν ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἔγραφε τελευταῖον εἰς συνάδελφός μου. Αἱ λέξεις του καὶ οἱ τύποι του φαίνονται καινοφανεῖς πρὸς ὅσους καὶ αἱ ἔννοιαί του εἶνε τοιαῦται. Ἄλλ' ὅστις τὸν ἀναγινώσκη αἰσθανόμενος μᾶλλον ἢ σκεπτόμενος, ὑποκαθιστῶν τὴν ψυχὴν του ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ποιητοῦ, θὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ Κρυστάλλης ἐχειρίσθη τὴν γλῶσσαν ὡς ἀληθὲς καλλιτέχνης».

Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Ἐνόμισα ὅτι φέρομαι εὐλαβέστερον πρὸς τὴν μνήμην ποιητοῦ ὡς ὁ Κρυστάλλης, ἀντὶ νὰ τὸν νίσω ἐλεγεῖον εἰς τὸν θάνατόν του, ἀναλαμβάνων νὰ διαφωτίσω, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών μου, τὴν ζωὴν, ἣτις ἀναδίδεται ἀπὸ τὸ ἔργον του, τὸ ὀλιγοσέλιδον, ἀλλὰ σημαντικόν. Ἡ ζωὴ αὕτη μίαν ἀκόμη σκέψιν, τελευταίαν, μοῦ ὑποβάλλει : Ἡ ποίησις τοῦ Κρυστάλλη ποίαν ἀνάγκην τῆς κοινωνίας ἡμῶν ἐκπληρώνει, κατὰ πόσον εἰμπορεῖ νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ ; Ἡ δημοτικὴ αὕτη ποίησις εἶνε διὰ τοῦτο καὶ δημοφιλὴς ;

Δίχως νὰ κουράσω περισσότερον τὴν προσοχὴν σας, ἃς ὑπενθυμίσω σπεύδων ὅτι μίαν κυρίαρχον ἀνάγκην πληροῖ ἡ ποίησις ἐν γέ-

νει : τὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν παρέρχετ' ἐξ ἡμῶν, τὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία μᾶς φέρει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, νὰ ρεύωμεν τὸ παρόν, νὰ λησμονώμεν τὸ περιστοιχίζον καὶ νὰ προσηλωμέθα εἰς τὸ ἄπὸν, εἰς τὸ μεμακρυσμένον ἐξ ἡμῶν κατὰ τόπον ἢ κατὰ χρόνον· εἰς τὴν ἀνάγκην ἡ ὁποία μᾶς φέρει ἐμπρὸς εἰς τὴν χώραν τῶν ὀνείρων ἢ μᾶς στρέφει ὀπίσω πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἀναμνήσεων. Καὶ ὅ,τι ἰδιαίτερον μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, ἡ ποίησις τοῦ Κρυστάλλη ἐκπληροῖ τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία αἰσθάνεται, εἰς τὰς εἰλικρινεστέρας καὶ ποιητικωτέρας στιγμάς της, νὰ ἐπαναστρέφῃ πρὸς τὴν Φύσιν. Ἡ φωνὴ τοῦ ποιητοῦ δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστροφῆς ταύτης. Εἰς τὰ ἄδута τῆς καρδίας τοῦ ἀστοῦ, ὅσον καὶ ἂν τὸν ἐξελέπτυνεν ἡ πρόοδος, ὅσον καὶ ἂν τὸν ἐμόρφωσεν ἡ τὸν παρεμόρφωσεν ὁ πολιτισμός, κοιμᾶται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βαθέως, ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, ὁ πρωτογενὴς ἀγρότης, τὸν ἐν αὐτῷ κοιμώμενον ἄνθρωπον, τὸν ἀπλαστον καὶ τὸν ποιητικόν, ἀφυπνίζει καὶ συνταράσσει ἐκάστοτε, κελάδημα Μούσης, ὡς ἡ Μοῦσα τοῦ Κρυστάλλη· τόσον βαθύτερον, ὅσον γλυκύτερον εἶνε τὸ κελάδημα. Τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ ἀκούσατε λόγον Κυρίου.

Ἄλλ' ἡ ἀνάγκη αὕτη φανερῶνεται τοιαύτη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ; Τὸ ἄσμα τοῦ ποιητοῦ, διὰ νὰ εἶνε ἄξιον τῆς ποιήσεως πρέπει τάχα νὰ συγκινῇ πάντας ἐξ ἴσου ; Κάθε

ἄλλο. «Τοὺς ἀνθρώπους, λέγει ὁ Σίλλερ, τοὺς ζῶντας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πολιτισμοῦ τινος χωρίζουν τοὺς μὲν ἀπὸ τοὺς δὲ ριζικαὶ ἀντιθέσεις· αἱ ριζικαὶ αὗται ἀντιθέσεις, ψυχολογικοὶ ἀνταγωνισμοί, ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ μέγας φιλόσοφος ποιητής, βάσιν ἔχουσι τὴν διαφορὰν ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ψυχῶν αὐτῶν· ἐξ οὗ καὶ αἱ πνευματικαὶ κλίσεις τῶν ἀνθρώπων μάχονται ἐναντίον ἀλλήλων πολὺ σφοδρότερον ἢ ὅσον μάχονται τὰ συμφέροντα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος ἀφοιρεῖ ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας καὶ ἀπὸ τοὺς ποιητὰς πᾶσιν ἐλπίδα νὰ ἀρέσκωσι γενικῶς καὶ νὰ συγκινῶσι πάντας ἀνεξαιρέτως· ἐνεκα τούτου κανὲν πνευματικὸν ἔργον, καμμία πρᾶξις τῆς καρδίας, δὲν ἐπιδοκιμάζεται ζωηρῶς ὑπὸ τῶν μὲν, χωρὶς νὰ προσελκύσῃ δι' αὐτὸ τοῦτο τὴν καταδίκην ἐκ μέρους τῶν ἄλλων». Ἄν ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ πνεῦμα καὶ μὲ καρδίαν—καὶ ὑπάρχουν βέβαια—μένοντες ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι πρὸ τοῦ ἄσματος τοῦ Κρυστάλλη, ὅς μὴ καταλογισθῇ βέβαια εἰς βάρος τοῦ ποιητοῦ ἡ ψυχρότης καὶ ἡ ἀδιαφορία των· ὅς ἐξηγηθῇ τοῦτο ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν ψυχῶν ἐκείνων αἵτινες ἔχουν τὴν φύσιν ξένην πρὸς τὸ ἄσμα τοῦτο. Ὑπάρχει, κύριοι, μία μεγάλη θεωρία ἡ λεγομένη τοῦ milieu, καθ' ἣν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ποιητοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸν περιεσφιγμένον κόσμον· ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη θεωρία ἴσως πολὺ ἀληθεστέρα ταύτης, καθ' ἣν

ὁ ποιητὴς δὲν ἐξαρτᾶται, ἀλλ' ἐξαρτᾷ αὐτὸς τὰς ἰδιαιτέρας τάξεις τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τοὺς ὁποίους, θέλει δὲν θέλει, ἀπευθύνεται· ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς, ἀσθενέστερος καὶ σκοτεινότερος τοῦ νοῦ τοῦ ποιητοῦ, εἶνε ἐν τούτοις ἀνάλογος πρὸς αὐτόν· εἶνε οὗτοι, ὡς τοὺς ἀπεκάλεσα ἄλλοτε, οἱ πνευματικοὶ ἀδελφοί του, ποιηταὶ καὶ αὐτοὶ ἀλλὰ χωρὶς χάριν καὶ χωρὶς τραγούδι. Τὴν δευτέραν ταύτην θεωρίαν ὑποστηρίζουσι μετὰ πολλῆς δυνάμεως κριτικοὶ τινες· ἀλλ' ἐγὼ τὴν εὐρίσκω—θὰ ἦτο περὶ τὸν νὰ εἶπω πόσον ἀπαρχμύλλως—εἰς τὸν Ἰωάννα τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ ταύτην, ὅπως ἕκαστος ποιητὴς κατέχεται ἀπὸ ἰδιαιτέραν Μοῦσαν, «τὴν Μαγνήτιν λίθον», ἥτις τοῦ μεταδίδει τὴν ἔμπεισιν, οὕτω, καὶ αὐτὸς οἶδιος, μαγνήτης, ἐξαρτᾷ ἐξ ἑαυτοῦ καὶ συνέχει τὴν ἀδιάσπαστον ἄλυσιν ἄλλων ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ μεταδίδει τὸν ἐνθουσιασμόν. Οὕτω δὲν ὑφίσταται κοινόν, ὡς θὰ ἐλέγαμεν σήμερον· ὑφίστανται διάφορα κοινά, καὶ διάφοροι ἐνθουσιασμοί. Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ μὲν κυριεύονται ἀπὸ τὸν Ὀρφέα, ἄλλοι ἀπὸ τὸν Μουσαῖον, ἄλλοι ἀπὸ τὸν Ὀμηρον· ἀκούοντες στίχους ἄλλου ποιητοῦ, χασμῶνται· πράττουσιν ὡς οἱ κορυβαντιῶντες, οἵτινες ὀξέως αἰσθάνονται μόνον τοῦ θεοῦ ἐκείνου τὰ μέλη, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατέχονται. Ἡ Μαγνήτις λίθος τοῦ Νίκα τοῦ βοσχοῦ εἶνε ἡ ἐλληνικὴ φύσις· μετὰ τὸ κελάδημα τῆς φλογέρας του, τὴν ὁποίαν ὁ μέγας Πᾶν

τοῦ ἐχάρισε, μετέδωκε τὸν μαγνητισμόν, τὸν μετέδωκεν εἰς τὰς ψυχὰς ὅλων ἐκείνων, οἵτινες, ὥς ὁ Νίκας ὁ βοσκός, τρέφουν κλεισμένον καὶ κρυμμένον μέσα των τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως. Μαζὴ μὲ τὰ θέλγητρα τῶν χωριῶν, μὲ τῶν ἀγρῶν τὰ εἰδύλλια, μὲ τὰ μεγαλεῖα τῶν βουνῶν, μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως, μὲ τὴν ποίησιν τῆς γλώσσης, μὲ τὴν νεότητα καὶ μὲ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἐλληνικῆς φύσεως νέα θὰ παραμένουν καὶ θὰ ζῶσι τὰ λαλήματα καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Νίκα τοῦ βοσκοῦ.
